МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра митної справи та товарознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

ВПЛИВ СИСТЕМНИХ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Здобувача вищої освіти 2 курсу,
МММз - 23-1 групи,
спеціальності 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент митної справи»

підпис здобувача вищої освіти

Ткачук
Дмитро Павлович

Науковий керівник
науковий ступінь вчене звання

підпис керівника

Микитенко Тетяна
Владиславівна,
к.е.н., доц.

Гарант освітньої програми
науковий ступінь вчене звання

підпис гаранта

Гребельник
Олександр Петрович,
д.е.н., проф.

Допущено до захисту за рішенням
кафедри митної справи та
товарознавства
протокол від 17.01.2025 № 12

підпис завідувача кафедри

Ткаченко Сергій
Олександрович,
к.е.н., доцент.

Ірпінь 2025

Реєстрація № 2 16.01.2025
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 90 (дев'яносто) 06.02.2025
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: (підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1.Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 20			
2.Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10			
3.Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5			
4. Рецензент	від 0 до 5			
РАЗОМ БАЛІВ*	**від 0 до 40**			
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 15			
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 10			
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25			
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	**від 0 до 60**			
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	90		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
90	A	Відмінно	05.12.24	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи

Кафедра митної справи та товарознавства

Спеціальність 073 «Менеджмент»

ОПП «Менеджмент митної справи»

Затверджую
Завідувач кафедри
_____А Зубрицький
«_07_»_____02_____2024 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Ткачука Дмитра Павловича

1. Тема кваліфікаційної роботи

Вплив системних порушень митних правил на економічну безпеку держави

Затверджена наказом ректора від «27» грудня 2023 р. №1742

2. Строк здачі закінченої роботи 02 грудня 2024 р.

3. Мета роботи - є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичного інструментарію для виявлення системних порушень митних правил

Об'єктом дослідження суспільні відносини у сфері протидії системним порушенням митних правил.

Предметом дослідження є протидія системним порушенням митних правил для зміцнення економічної безпеки держави.

Орієнтовна база досліджень діяльність ДМСУ, ДССУ

4. Вихідні дані до роботи митна статистика ДМСУ, навчальна та наукова література за темою дослідження

5. Перелік графічного матеріалу: розробити таблиці щодо результатів діяльності ДМСУ, за категоріями імпортних товарів, за результатами митних правопорушень

6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

У першому розділі розкрити теоретичні основи впливу системних порушень митних правил на ек безпеку держави, висвітлити економічну безпеку держави у протидії системних порушень митни дослідити сутність системних порушень митних правил, їх класифікацію.

Другому розділі розглянути шляхи протидії системним порушенням митних правил у посиленні безпеки держави, дослідити діяльність Державної митної служби у протидії системних порушень правил та взаємодію митних органів з іншими державними органами у протидії системним поруш правил.

У третьому розділі розкрити напрями вдосконалення протидії системним порушенням митних пр зміцнення економічної безпеки та шляхи запобігання системним порушенням митних правил

7. Календарний план виконання роботи

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк викона робо
		За планом
1	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	25.09.2023
2	Вибір та вивчення навчальної, наукової та методичної літератури за темою	02.11.2023
3	Видача завдання науковим керівником	04.02.2024
4	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	06.05.2024
5	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	02.09.2024
6	Підготовка третього розділу роботи та подання її керівнику	03.10.2024
7	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	23.11.2024
8	Подання роботи для перевірки на наявність плагіату	02.12.2024
9	Попередній захист роботи	21.12.2024
10	Отримання відгуку керівника роботи	15.01.2025
11	Отримання зовнішньої рецензії	24.01.2025
12	Допуск роботи зав. кафедрою до захисту	31.01.2025
13	Захист роботи	Лютого 2025

8. Дата видачі завдання «__04_____»____02_____ 2024

Науковий керівник кваліфікаційної роботи _____ Микитенко Т.
(підпис)

Гарант освітньо-професійної програми _____ Гребельник О.
(підпис)

Завдання до виконання отримав здобувач _____ Ткачук Д.
(підпис)

Відгук керівника кваліфікаційної роботи

У зв'язку зі зростанням міжнародної торгівлі та посиленням геополітичних викликів, питання ефективного контролю за переміщенням товарів через митний кордон набуває особливої актуальності. Порушення митних правил має важливі економічні та безпекові наслідки для країни. У зв'язку з цим зростає роль протидії порушенням митних правил та дослідження шляхів запобігання.

Кваліфікаційна робота є завершеним дослідженням, містить практичні рекомендації для діяльності митних органів.

Здобувач на необхідному рівні розкрив зміст економічної безпеки держави у протидії системних порушень митних правил, сутність системних порушень митних правил, їх класифікацію. Заслуговує на увагу аналіз діяльності Державної митної служби у протидії системних порушень митних правил та взаємодія митних органів з іншими державними органами у протидії системним порушенням митних правил, проведений здобувачем. Окремий розділ роботи присвячено питанням запобігання системним порушенням митних правил.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу підтверджується виконаними розрахунками за матеріалами Державної митної служби, що визначає достовірність проведеного дослідження. Слід звернути увагу на обсяг опрацьованих джерел, який налічує 88 найменувань.

Висновки і пропозиції магістра конкретні і обґрунтовані, що свідчить про наукові нахили здобувача вищої освіти.

Кваліфікаційна робота ткачука Дмитра виконана на належному рівні, тому заслуговує позитивної оцінки та рекомендована до захисту з позитивною оцінкою.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи _____ Мінєєнко Т.В.
(підпис) (дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти

Ткачука Дмитра Павловича
(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «17» 01 2025 № 12 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ С.Ткаченко
(підпис)

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу «Вплив системних порушень митних правил на економічну безпеку держави» здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Менеджмент митної справи» Державного податкового університету Ткачука Дмитра Павловича

Актуальність теми. У зв'язку зі зростанням міжнародної торгівлі та посиленням геополітичних викликів, питання ефективного контролю за переміщенням товарів через митний кордон набуває особливої актуальності. Порушення митних правил має важливі економічні та безпекові наслідки для країни. У зв'язку з цим, зростає роль протидії порушенням митних правил та дослідження впливу системних порушень митних правил на економічну безпеку держави.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що проведено детальний аналіз впливу системних порушень митних правил на економічну безпеку держави саме в контексті динаміки, та у зіставленні з попередніми роками.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу відповідає необхідному рівню роботи, проведено аналітичне дослідження сучасного стану в порівнянні з попередніми роками, показані детальні зміни у розрізі років, виявлено основні проблеми, що потребують удосконалення. Розглянуті шляхи вирішення означених проблем та загальний напрям подальшого розвитку Державної митної служби України. Робота підкріплена якісним текстовим, графічним і табличним матеріалом, що ілюструє результати дослідження.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність: полягає у їх загальній універсальності та потенціалі масштабування на різних рівнях для вдосконалення роботи як структурних підрозділів так і Державної Митної Служби України в цілому.

Наявність недоліків: відсутність детального порівняння порушень митних правил з іншими країнами в розрізі детальних особливостей зазначених порушень.

Загальний висновок і оцінка роботи: Робота відповідає вимогам і може бути рекомендована для представлення державній атестаційній комісії з позитивною оцінкою.

Рецензент:
В.о. завідувача кафедри економічної теорії
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
доктор економічних наук, професор Володимир КИРИЛЕНКО

Підпис Кириленка В.
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана
"____" _____ 20____ р.

ННІ економічної безпеки та митної справи

Кафедра митної справи та товарознавства

ДОВІДКА

про перевірку курсової/випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи на академічний плагіат

П. І. Б. автора роботи

Ткачук Дмитро Павлович

Курс/група _____МММ-23-1 _____

Тема курсової/випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

«Вплив системних порушень митних правил на економічну безпеку держави.»

П. І. Б. наукового керівник

Микитенко Тетяна Владиславівна

Дата захисту

05.02.2025

За результатом перевірки оригінальний текст у роботі становить 81,98% Відсоток схожості (складається з правомірних запозичень (посилання, цитування) і неправомірних запозичень (пояснення щодо відсотку тексту, який не є оригінальним (н/д, стаття або інші роботи автора, які є у базі, але вони не зазначені в літературних джерелах) 18,02% цитат 3,40%, вилучень %.

Провідний фахівець відділу
внутрішнього забезпечення

якості освіти Олена СПАСІЧЕНКО

АНОТАЦІЯ

*Ткачук Д.П. В*плив системних порушень митних правил на економічну безпеку держави.

Мета роботи полягає у обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичного інструментарію для виявлення системних порушень митних правил.

Завданнями роботи є: розкрити поняття «економічної безпеки» та її зв'язок з порушеннями митних правил; з'ясувати сутність системних порушень митних правил; проаналізувати діяльність Державної митної служби України; охарактеризувати взаємодію Держмитслужби з іншими органами влади; визначити напрями запобігання системним порушенням митних правил.

Предметом дослідження є протидія системним порушенням митних правил для зміцнення економічної безпеки держави.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини у сфері протидії системним порушенням митних правил.

Базою дослідження виступає діяльність ДМСУ, ДССУ.

За результатами дослідження сформульовані наступні висновки. Під економічною безпекою розуміють систему протистояння зовнішнім загрозам та відповідні заходи, спрямовані на постійний та стабільний розвиток економічної системи держави. До системних порушень митних правил відносять: контрабанду, митне шахрайство, порушення митного законодавства. Головним органом, що реалізує митну політику є Державна митна служба України. У протидії системним порушенням митних правил ДМСУ співпрацює з фіскальними та правоохоронними органами. Напрямами удосконалення протидії системним порушенням митних правил є: уніфікація митного законодавства України з законодавчими актами ЄС у митній сфері, переатестація та перевірка доброчесності митників, використання сучасних електронних систем митного декларування та автоматизація контролю у роботі митниці, використання кращого досвіду розвинутих країн щодо боротьби з контрабандою.

Дипломна робота містить 68 сторінок, 3 таблиці, 18 рисунків, 7 додатків, список використаних джерел з 88 найменувань.

Ключові слова: економічна безпека держави, системні порушення митних правил, контрабанда, Державна митна служба України, митні органи, протидія системним порушенням митних правил.

Рік виконання дипломної роботи - 2024.

Рік захисту роботи – 2025.

ABSTRACT

Tkachuk D.P. The impact of systemic violations of customs regulations on the economic security of the state.

The aim of the work is to substantiate the theoretical foundations and develop practical tools for identifying systemic violations of customs regulations.

The tasks of the work are: to reveal the concept of "economic security" and its connection with violations of customs regulations; to clarify the essence of systemic violations of customs regulations; to analyse the activities of the State Customs Service of Ukraine; to characterise the interaction of the State Customs Service with other authorities; to determine the directions for preventing systemic violations of customs regulations.

The subject of the research is the counteraction to systemic violations of customs regulations to strengthen the economic security of the state.

The object of the research is the social relations in the field of counteracting systemic violations of customs regulations.

The basis of the research is the activities of the State Customs Service of Ukraine and the State Security Service of Ukraine.

According to the research findings, the following conclusions have been formulated. Economic security is understood as a system for countering external threats and the corresponding measures aimed at the constant and stable development of the state's economic system. Systemic violations of customs regulations include: smuggling, customs fraud, and violations of customs legislation. The main body implementing customs policy is the State Customs Service of Ukraine. In combating systemic violations of customs regulations, the SCSU collaborates with fiscal and law enforcement agencies. Directions for improving the response to systemic violations of customs regulations include: the unification of Ukraine's customs legislation with EU legislative acts in the customs sphere, re-certification and verification of customs officers' integrity, the use of modern electronic customs declaration systems and automation of control in customs operations, and the adoption of best practices from developed countries in the fight against smuggling.

The thesis contains 68 pages, 3 tables, 18 figures, 7 appendices, a list of used sources from 88 titles.

Keywords: economic security of the state, systemic violations of customs regulations, smuggling, State Customs Service of Ukraine, customs authorities, counteraction to systemic violations of customs regulations.

Year of completion of the dissertation - 2024.

Year of defence of the work - 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП 4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ СИСТЕМНИХ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ 6
1.1. Економічна безпека держави у протидії системних порушень митних правил 6
1.2. Сутність системних порушень митних правил, їх класифікація 10
РОЗДІЛ 2 ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ СИСТЕМНИМ ПОРУШЕННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ У ПОСИЛЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 16
2.1. Діяльність Державної митної служби у протидії системних порушень митних правил 16
2.2. Взаємодія митних органів з іншими державними органами у протидії системним порушенням митних правил 25
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ СИСТЕМНИМ ПОРУШЕНННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ В РАМКАХ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ 32
3.1. Запобігання системним порушенням митних правил 32
ВИСНОВКИ 50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 53

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні порушення митних правил (явища контрабанди, митного щахрайства, порушення митного законодавства) спостерігаються не тільки на рівні однієї країни, але у широкому масштабі розглядаються уже на світовому рівні. З метою подолання їх руйнівного впливу та поширення усі держави докладають максимум зусиль: розробляють і реалізовують відповідні програми, удосконалюють своє митне законодавство та практику боротьби із порушеннями. Наразі в Україні наявні масштаби митних порушень та контрабанди приголомшують великими обсягами та різноманітністю здійснення. Така ситуація вимагає від органів центральної виконавчої влади та силових структур шукати новітні механізми боротьби із порушеннями митних правил. Підгрунттям забезпечення економічної безпеки кожної країни є створення результативної системи запобігання й протидії порушень митних правил, що дозволить забезпечити конкурентоспроможність українського товаровиробника на світовому рівні, одержати додатковий ресурс задля наповнення держбюджету та зменшитити корупційну складову у системі органів Держмитслужби України.

Окремі аспекти впливу порушень митних правил на економічну безпеку держави є предметом дослідження українських науковців. Зокрема, В. Бойко, В. О.Денисов, О. Правдивець та інші досліджували поняття і сутність економічної безпеки. Л. Батанова, Ю. Бухарєва, Ю. Голинський, М. Демчук, Л. Івашова, А. Крисоватий, Л. Лазебник, С. Степаненко, В. Хомутянський та інші присвятили свої праці проблематиці порушень митних правил. Разом з тим, обґрунтування впливу системних порушень митних правил на економічну безпеку держави є малодослідженими, на що вказує невелика кількість вітчизняних наукових праць з вивчення даного питання, що актуалізує обрану тему дослідження.

Мета і завдання магістерської роботи. Метою роботи є - є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичного інструментарію для виявлення

системних порушень митних правил. З метою досягнення цієї мети були поставлені завдання:

– розкрити поняття “економічної безпеки” та її зв’язок з порушеннями митних правил;

– з’ясувати сутність системних порушень митних правил;

– проаналізувати діяльність Державної митної служби України;

– охарактеризувати взаємодію Держмитслужби з іншими органами влади;

– визначити напрями запобігання системним порушенням митних правил.

Об’єкт і предмет магістерської роботи. Об’єкт дослідження – суспільні відносини у сфері протидії системним порушенням митних правил.

Предмет дослідження – протидія системним порушенням митних правил для зміцнення економічної безпеки держави.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою магістерської роботи є загальнонаукові й спеціальні методи пізнання: індукції, дедукції, синтез, аналіз, порівняння, системний підхід, узагальнення тощо. У процесі дослідження з метою вирішення поставлених завдань використано системний та міждисциплінарний підхід, а також такі методи дослідження: термінологічного аналізу (при визначенні понять “митні правила”, “економічна безпека” тощо); аналізу (для характеристики діяльності Державної митної служби України); прогнозування (для визначення напрямів запобігання порушень митних правил).

Науково-практична значимість одержаних результатів *дослідження* полягає у тому, що у магістерській роботі узагальнено вплив системних порушень митних правил на економічну безпеку держави та запропоновано напрями вдосконалення протидії системним порушеннням митних правил в рамках зміцнення економічної безпеки.

Структура і обсяг кваліфікаційної магістерської роботи. Загальний обсяг дипломної роботи складає 68 сторінок, в тому числі 18 рисунків, 3 таблиці, 7 додатків, кількість використаних джерел складає 88 одиниць.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ СИСТЕМНИХ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

1.1 Економічна безпека держави у протидії системних порушень митних правил

Як свідчить аналіз наукових праць, проблематика сутності порушень митних правил та економічної безпеки розкривалася багатьма вченими. Серед вітчизняних науковців значний інтерес становлять наукові дослідження В. Бойко, Ю. Бухарєвої, А. Войцещук, М. Демчук, М. Левко, Є. Полянської, В. Хомутинського та ін.

На думку Корж І., поняття “безпека” у соціальному розумінні відображає збалансований стан функціонування соціальної системи (світового співтовариства, людини, держави,), антропогенних, природних систем тощо, за якого людина завдячуючи знанням про навколишнє природне середовище й тенденції його розвитку своїми діями спроможна вчасно виявити й мінімізувати негативний вплив як наявних так і потенційних загроз чи уникнути їх, що, зі свого боку, дає їй можливість зберігати систему власних цінностей та забезпечувати подальший їх розвиток [38, с. 71].

Відповідно до ст. 17 Конституції України, «…забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу...» [35].

У «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» визначено наступний термін: «економічна безпека - це становище національної економіки, що дозволяє зберігати стійкість як до внутрішніх, так і до зовнішніх загроз, формувати високу конкурентоздатність у світовому економічному просторі і характеризує спроможність економіки до постійного і збалансованого розвитку» [66].

Офіційно поняття "економічна безпека" було впроваджено у 1985 р., при ухваленні на 40-й сесії Генеральної Асамблеї ООН резолюції про міжнародну економічну безпеку. Резолюція наголошувала, що міжнародна спільнота

повинна сприяти формуванню світової економічної безпеки із метою прогресу кожної окремої країни та соціально-економічного розвитку країн. На 42-й сесії Генасамблеї ООН було ухвалено Концепцію міжнародної економічної безпеки. В Україні термін «економічна безпека» офіційно зазначений у Декларації про державний суверенітет України [14, с. 54].

Правдивець О. пропонує наступний варіант визначення "економічної безпеки держави", а саме, - це цілеспрямована діяльність центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, що спрямована на забезпечення сталого функціонування національної економіки держави, її соціально-економічного розвитку й економічного добробуту громадян [64, с. 42].

Сьогодні найважливіше значення економічної безпеки держави полягає у забезпеченні економічного розвитку із метою задоволення суспільних потреб за умови постійного посилення гуманізації, екологізації, соціалізації та інформатизації економічного життя [21, с. 15].

Як зазначає О. Денисова, економічна безпека формує такі резерви для економіки, які можуть забезпечити належний ступінь розвитку особистості, умов життя, військово-політичний й соціально-економічний баланс суспільства і держави, а також стримувати наслідки внутрішніх й зовнішніх загроз. Ефективна й надійна система забезпечення економічної безпеки є однією із вирішальних умов, що можуть гарантувати стабільний та порівняно стійкий економічний розвиток країни та захисту її незалежності [14, с. 53].

На думку В. Бойко, економічну безпеку слід розглядати як «ресурсно-функціональну й інституційну здатність країни вчасно протистояти загрозам в режимі сталих змін економічного середовища, задовольняти базові потреби людини, вести незалежну внутрішню та зовнішню політику, підвищувати добробут життя населення, забезпечувати захист національних інтересів та підтримку процесів сталого відтворення на базі ефективного господарювання та оптимального природокористування» [1, с. 165].

Таким чином, економічна безпека – це певний стан національної економіки, за якого втримується стійкість до внутрішніх й зовнішніх загроз, при цьому забезпечуються потреби особистості, сім'ї, суспільства й держави. Головними складовими економічної безпеки є (рис. 1.1).

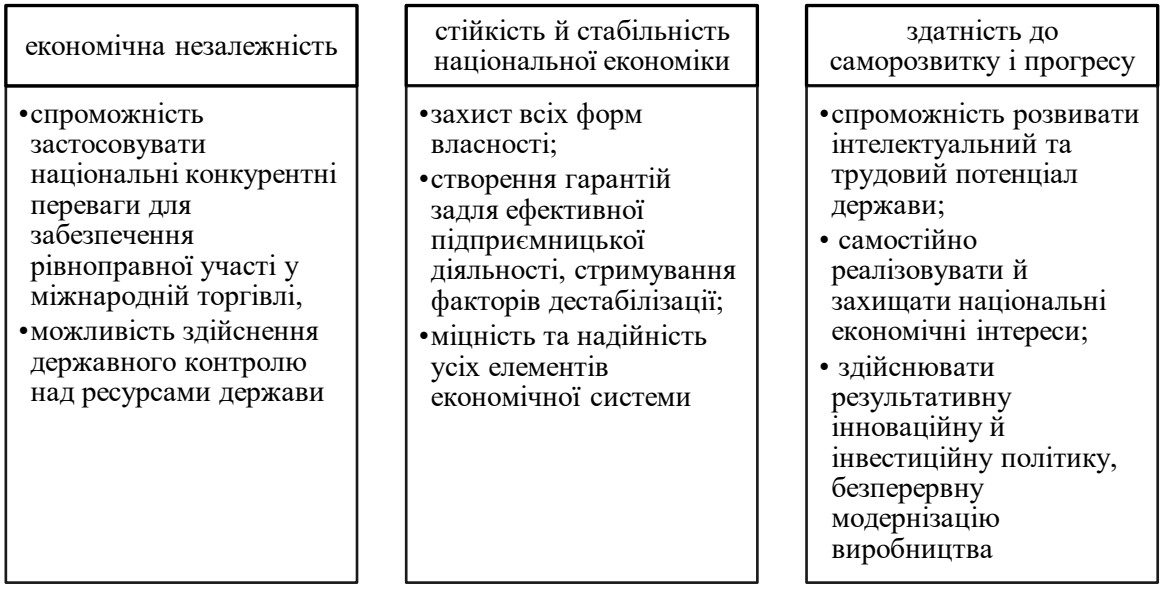

Рис. 1.1. Складові економічної безпеки. Джерело [20, с. 9]

Однією із складових економічної безпеки держави є митна безпека. Митна безпека є сукупністю результативних правових, економічних, політичних та інших механізмів, цілеспрямованих на захист інтересів суб'єктів господарювання та країни у зовнішньоекономічній сфері і, зокрема, у митній сфері. Саме такий підхід визначає місце митної безпеки в економічній безпеці, а також її зв'язок із зовнішньоекономічною безпекою. Механізм забезпечення митної безпеки покликаний мінімізувати негативний вплив внутрішніх й зовнішніх загроз шляхом налагодження продуктивної взаємодії між суб'єктами забезпечення безпеки, зокрема і митною службою, а також передбачати дотримання усіма суб'єктами законодавства [43, с. 102].

У «Міжнародній конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні й припиненні порушень митного законодавства» [49] (Найробська конвенція 1980 року), в якій Україна бере участь із 2000 року,

зазначено, що порушення митного законодавства становлять загрозу як фіскальним, економічним, соціальним інтересам держав, так і легальним інтересам торгівлі.

Для усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності дотримання митних правил не тільки унеможливлює настання певного роду санкцій, але й має позитивний вплив на економіку. Відповідність митним вимогам допомагає зменшити ризики втрати товарів і уникнути затримок в постачанні та зберегти репутацію компанії [4, с. 150].

Гольча І. виокремлює такі ключові причини, що призводять до митних злочинів (див. рис. 1.2):

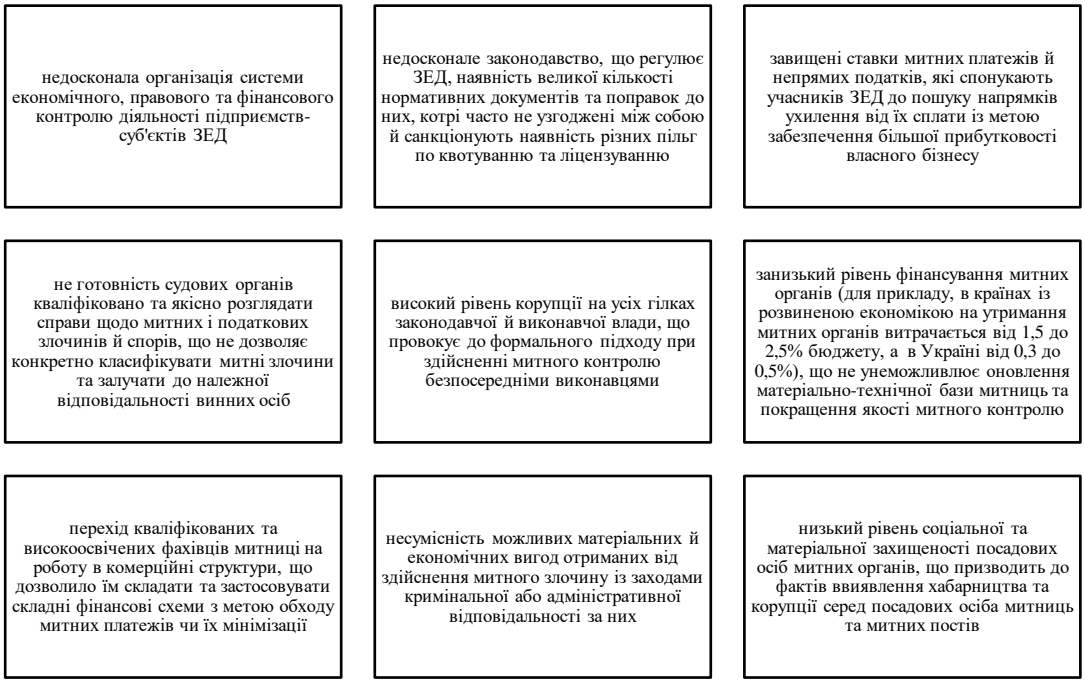

Рис. 1.2. Ключові причини митних злочинів. Джерело [10].

Наразі порушення митних правил є невід'ємною часткою економічної злочинності, що тісно пов'язана з функціонуванням «тіньової» економіки, ухиленням від сплати митних платежів й податків, крадіжками, корупцією та посадовими злочинами [10].

В умовах сьогодення, система заходів щодо запобігання та протидії митних правопорушень є підґрунтям митних та зовнішньоторговельних складових для забезпечення економічної безпеки будь-якої країни. Це дозволить отримати понадзаплановані доходи до бюджету держави, вивести вітчизняних виробників

на інтернаціональний щабель, захистити їх конкурентоспроможність, зменшити рівень корупції як у різних сферах бізнесу, так і в системі органів Держмитслужби України [16., с. 159].

Таким чином, боротьба з порушенням митних правил сприяє зростанню отриманних митних платежів, як наслідок – кращому наповненню державного бюджету, не ввезенню в країну неякісних товарів, зброї, наркотичних речовин тощо, а отже посилює економічну безпеку країни.

1.2. Сутність системних порушень митних правил, їх класифікація

Правила можна описати як набір встановлених норм і принципів, які керують нашою поведінкою та взаємодією з іншими людьми. Правила є необхідними для того, щоб забезпечити порядок і безпеку у суспільстві, а також в окремих галузях діяльності [82].

Поняття «митні правила» та «порушення митних правил» наведемо на рис. 1.3.

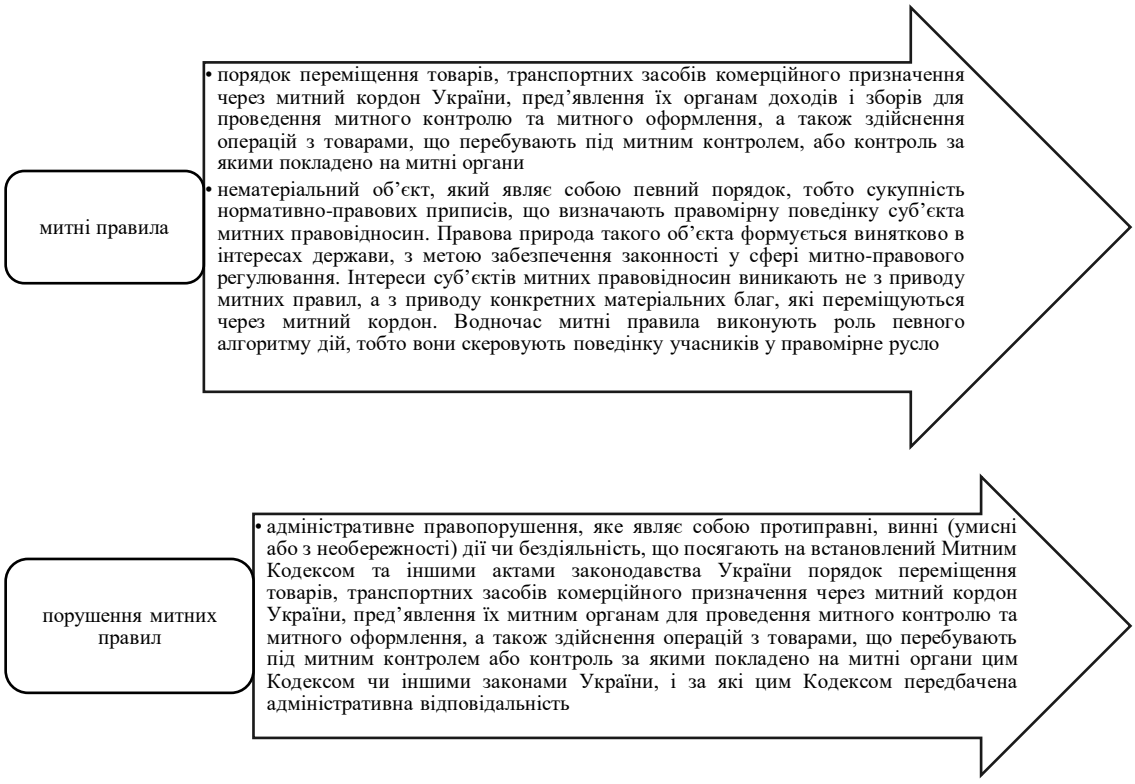

Рис. 1.3. Поняття «митні правила» та «порушення митних правил». Джерело [48], [51, с. 704].

У митному законодавстві Європейського Союзу відсутній термін «митні правила», проте він перекривається іншими загальновживаними у нормах міжнародного права поняттями: «митне законодавство», «митні формальності», «митні процедури». Зокрема, у Кіотській конвенції митне законодавство визначено як сукупність законів й підзаконних актів, що регламентують ввезення, вивезення, переміщення чи зберігання товарів, застосування й забезпечення виконання котрих покладено безпосередньо на митну службу, а митне правопорушення» – кожне порушення чи спроба порушення митного законодавства [86]

У юридичному аспекті, «протидія порушенням митних правил» розглядається здебільшого як комплекс заходів та стратегій, спрямованих на уникнення, виявлення та припинення незаконних дій у сфері митного контролю [4, с. 149].

Зокрема, розкриваючи сутність поняття «порушення митних правил», ми маємо вказати, що порушення митних правил включає в себе будь-які дії або ухилення від виконання митних законів та правил, встановленихв Україні. Це може охоплювати недекларування товарів, підробку митних документів, невідповідність декларованій інформації чи навіть спроби контрабанди. Порушення такого типу можуть бути свідомими або навмисними, а також випадковими через недостатнє знання митних правил [6, с. 212].

Митні правила та норми визначаються Україною як суверенною державою з метою забезпечення контролю над переміщенням товарів через кордон. Порушення митних правил може мати серйозні юридичні наслідки для осіб, що здійснюють переміщення товарів, а також для компаній, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю [4, с. 150].

Ознаки складу порушення митних правил об’єднуються у чотири типи (елементи), які характеризують (див. рис. 1.4):

Рис. 1.4. Ознаки складу порушень митних правил. Створено автором на основі [23, с. 21-22].

Ці чотири елементи складової порушення митних правил поєднані між собою. Існування таких елементів необхідна для кваліфікації будь-якої діяльності як порушення митних правил. За умови відсутності будь-якого елементу або наявності невідповідності таким властивостям, котрі передбачені певною нормою Митного кодексу, така діяльність не підпадає під категорію «порушенням митних правил» [23, с. 21].

Так, для прикладу, порушення суб’єктами ЗЕД митних правил може відображатись у пошкодженні пломб, печаток чи інших засобів митного захисту або не заявлення за установленою формою точних відомостей про товари, транспортні засоби; перетин через кордон без дозволу митниці транспортного засобу, який перебуває під митним контролем. Наслідками цих дій виступають бути: зменшення розміру митних платежів або взагалі уникнення від оплати мита й митних платежів. Слід мати на увазі, що діяння має знаходитись у причинно-наслідковому зв’язку із негативними наслідками, що воно спричинило. Знайти цей причинно-наслідковий зв’язок означає виявити обставини виникнення

негативних наслідків, встановити, у результаті чого вони наступили та що саме вплинуло на розмір збитків [62]

Найробська конвенція визначила ряд дефініцій щодо протидії митним правопорушенням (рис.1.5).

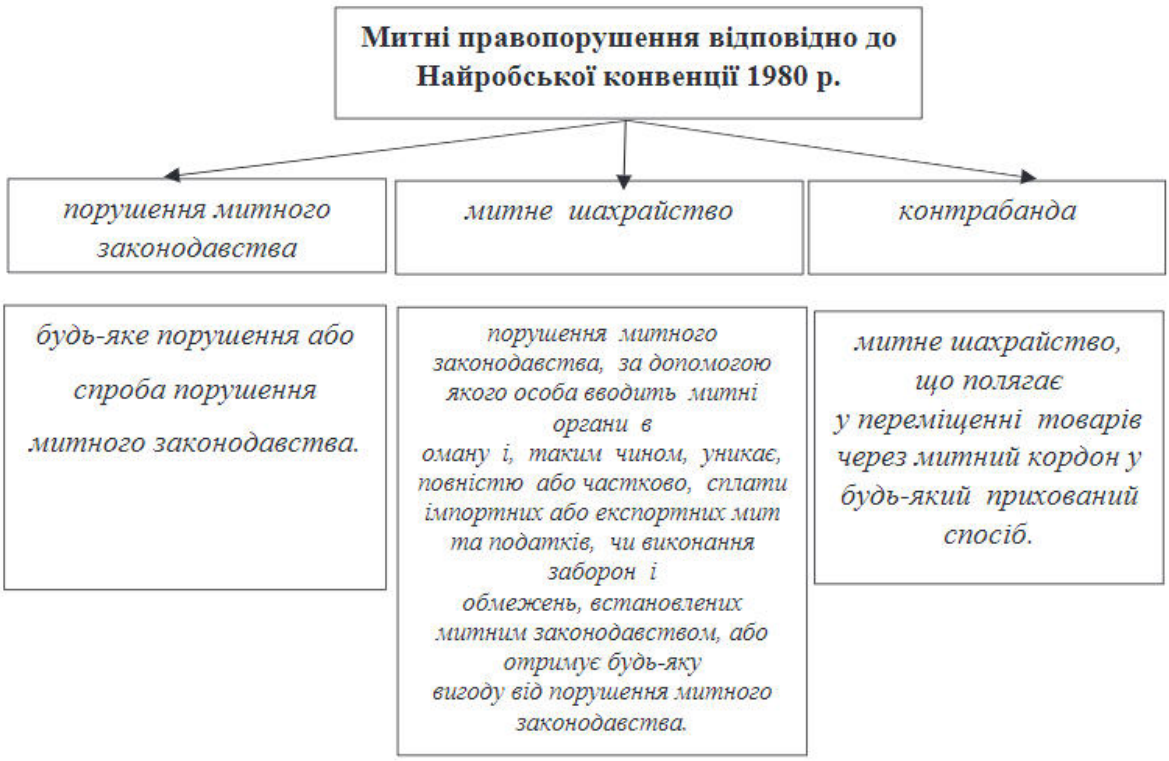

Рис. 1.5. Митні правопорушення та їх дефініції відповідно до Найробської конвенції [49].

Окремо слід виділити митні делікти сфери інтернаціонального поштового обміну і експрес-відправлень. Це відносно новий вид митних правопорушень, котрий організувався завдяки виникненню й розвитку міжнародного поштового обміну та полягає у скоєнні порушень митних правил та контрабандних дій із використанням засобів та можливостей експрес-перевезень й поштового обміну [78, с. 149].

Порушення митних правил відповідно до Митного Кодексу можна класифікувати за такими критеріями (див. рис. 1.6).

Рис. 1.6. Критерії класифікації порушень митних правил. Джерело [29, с. 467].

В Додатку А наведемо класифікацію порушень митних правил відповідно до окремих критеріїв.

Відповідно до Листа Міністерства юстиції України від 01.12.2003р. № 22-34-1465 «триваючими адміністративними проступками» є проступки, що пов’язані із тривалим, неперервним невиконанням обов’язків, передбачених правовою нормою. Почасто такі правопорушення є наслідками протиправної бездіяльності. Себто «триваючі правопорушення» позначаються тим, що особа, котра вчинила якісь певні дії або бездіяльність, перебуває в подальшому у стані безперервного подовження таких дій (бездіяльності). Ці дії нерідко порушують закон протягом якогось часу. Іноді цей стан продовжується довгий час і увесь цей час винний безупинно скоює правопорушення під виглядом невиконання своїх функцій [44].

За порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення (див. Додаток Б).

Отже, до митні правопорушення включають злочини в митній сфері, порушення установлених митних правил й порушення, що перешкоджають

виконанню функцій і посадових обов’язків, що покладені на працівників митних органів Державної митної служби. Порушення митних правил виокремлюються за показниками у залежності від суспільної небезпеки, що виражається в існуванні чи відсутності шкідливих наслідків, котрі настали через діяння, у розмірі фінансової шкоди, часі й способі учинення правопорушення.

РОЗДІЛ 2

ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ СИСТЕМНИМ ПОРУШЕННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ У ПОСИЛЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

2.1. Діяльність Державної митної служби у протидії системних порушень митних правил

Ключову роль у протидії системних порушень митних правил покликана відгравати Державна митна служба України (далі – Держмитслужба) – центральний орган виконавчої влади, діяльність котрого спрямовується і координується КМУ через Міністра фінансів.

Структура Держмитслужби наведена в Додатку В.

Глобальні завдання Митниці – захист економічних інтересів країни і сприяння у забезпеченні заходів громадської й державної безпеки.

До основних завдань Державної митної служби відносять (див. рис. 2.2).

Рис. 2.2. Завдання Державної митної служби України. Джерело [73].

У рамках цих завдань слід виділити основні функції митниці:

- захист економічних інтересів України і контроль за додержанням митного законодавства;
- забезпечення виконання зобов’язань, що задекларовані у міжнародних договорах України стосовно митної справи;

- удосконалення митного контролю й оформлення предметів та товарів, що переправляються через митний кордон України;
- здійснення операцій щодо захисту інтересів споживачів товарів і дотримання учасниками ЗЕД відносин державних інтересів на зовнішньому ринку;
- створення сприятливих умов для збільшення пасажиропотоку й товарообігу через митний кордон країни;
- боротьба із контрабандою та порушеннями митних правил;
- співробітництво із митними та іншими органами зарубіжних країн, а також із міжнародними організаціями щодо митної справи;
- ведення та оформлення митної статистики [15].

Територіальні митниці мають право:

- здійснювати митний контроль й виконувати митні формальності щодо товарів та транспортних засобів комерційного призначення, котрі переміщуються через митний кордон;
- запобігати і протидіяти контрабанді та порушенням митних правил на усій митній території України (ст. 543, ст. 544 Митного кодексу України)
- забезпечувати справляння митних платежів, контролювати правильність їх нарахування, своєчасність та сплату у повному розмірі, застосовувати дії щодо їх примусового стягнення;
- застосовувати заходи митно-тарифного та/або нетарифного регулювання ЗЕД, заходи щодо недопущення переміщення через митний кордон України товарів, на котрі встановлені заборони та / чи обмеження щодо певного переміщення, а також товарів, що не відповідають вимогам з якості та безпеки;
- вживати заходи з метою запобігання переміщенню через митний кордон товарів із порушеннями охоронюваних законом прав інтелектуальної власності та недопущення переміщення через митний кордон контрафактних товарів тощо;

- здійснювати урядовий експортний контроль, контроль за дотриманням норм переміщення валютних цінностей через митний кордон України [48].

Сьогодні митні органи України застосовують єдину автоматизовану інформаційну систему (ЄАІС), котра об'єднує усі програмно-технічні складові, що необхіні задля автоматизації процесів митного оформлення та контролю. Її компонентом є Автоматизована система митного оформлення «Інспектор» (АСМО), котра охоплює всі процеси митного контролю усередині країни та на митних кордонах. Така система подібна до провідних європейських систем митного оформлення [26, с. 39]. У складі АСМО продуктивно діє система електронного (безпаперового) декларування вантажів, що дозволяє оформлювати вже усі митні декларації у електронному вигляді.

Надважливою функцією Митниці є фіскальна, або іншими словами пріоритетом для Держмитслужби є діяльність, що пов'язана із наповненням Державного бюджету коштами від податків й зборів, справляння котрих покладено на митні органи.

Левова частка у наповненні Державного бюджету України належить митним платежам (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники діяльності митних органів України

Показники	Рік				
	2019	2020	2021	2022	2023
Відсоток митних доходів в доходах держбюджету України, %	37,4	33,7	38,4	18	27,7
Відсоток митних доходів у податках й зборах, %	46,7	42,6	45	33,8	35
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,83	0,91	0,93	0,74	0,57

Джерело [18], [27], [71], [77]

Виконання річного розпису доходів загального фонду держбюджету за 2023 рік Державною митною службою склало 93,7 % зменшено на 26,5 млрд грн) [77].

При цьому експорт товарів у 2023 році скоротився майже удвічі у порівняні з 2021 роком. Зокрема, У 2023 році із України експортували товарів на $36 млрд, а імпортували — на $63,5 млрд. Товарний експорт знижувався протягом двох років поспіль: у 2021 році експорт товарів із України сягнув $68,2 млрд, а у 2022 склав $44,2 млрд. Основними складовими товарного експорту України є продовольство (в основному зерно) і метали, експорт яких істотно залежить від доступності логістики (рис. 2.3).

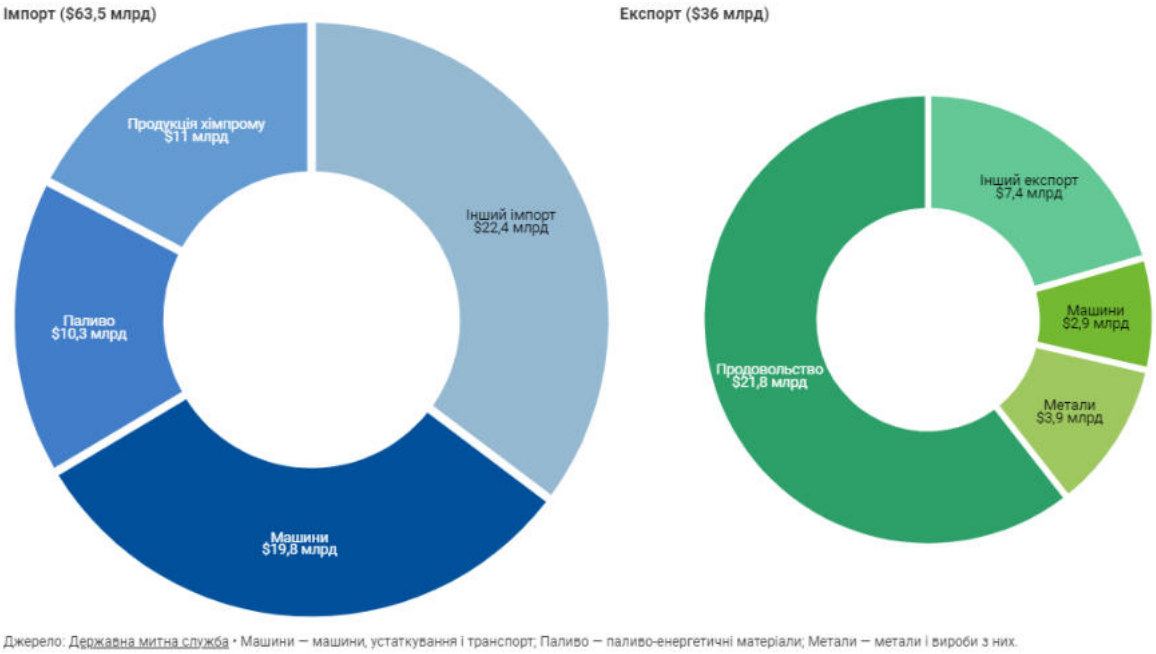

Рис. 2.3. Найбільші категорії товарного експорту й імпорту України у 2023, млрд дол. [19].

За 11 місяців 2024 року обсяг зовнішньої торгівлі України досяг $101,9 млрд. Імпорт товарів склав $63,6 млрд, тоді як експорт — $38,3 млрд. (коефіцієнт покриття імпорту експортом склав 0,6). Основні категорії імпортованих товарів представлено у табл. 2.2:

До трійки найпопулярніших експортних товарів належать:

- продовольчі товари — $22,6 млрд;
- метали й вироби з них — $4,1 млрд;
- машини, устаткування і транспорт — $3,2 млрд. [76].

Таблиця 2.2

Основні категорії імпортаваних товарів

№ з/п	Категорії імпортованих товарів	Сума імпорту (млрд. $)	Надходження до бюджету (млрд. грн.)	Відсоток митних платежів, %
1.	Машини, устаткування та транспорт	22,2	155,5	29
2.	Продукція хімічної промисловості	10,7	79,6	15
3.	Паливно-енергетичні товари	8,2	142,3	27

Джерело [76].

Наразі безпекова складова митної системи України актуалізується, через зростання ефективності контролю за експортно-імпортними операціями, посилення боротьби із митними деліктами [11, с. 75], що зумовлені воєнним станом, військовими діями, зменшенням кількості пропускних пунктів, руйнуванням інфраструктури митниці, блокуванням кордону, більш міцним, порівняно із прогнозним, курсом гривні до долара США тощо.

Так, великим бар'єром для українського експорту стали проблеми логістики. Вони пов'язані із неможливістю в повній мірі використовувати морські коридори для вантажоперевезень, а також із блокуванням кордону між Україною та Польщею польськими аграріями, яке час від часу діє [22].

У серпні 2023 року Україні вдалося створити власний Український морський коридор до чорноморських портів Одеської області. Він відіграє альтернативну роль зернового коридору для експорту товарів. Вже протягом року (з вересня 2023 року по вересень 2024 року) через морський шлях було експортовано 64,4 млн товарів у 46 країн світу, з яких 43,5 млн тонн припадає на українську аграрну продукцію [30]. Обсяг експорту з початку роботи морського коридору у вересні 2023 року сягнув 85 млн тонн, а Через Український морський коридор у січні-листопаді 2024 року експортовано 73,4 млн тонн вантажів [80].

Результати діяльності Держмитслужби за 2023 рік представлено на рис. 2.4.

Рис. 2.4. Звітність Держмитслужби за 2023 рік [15].

Митним органам надано право для фактичного ввезення товарів на митну територію України приймати відповідні попередні рішення, зокрема, щодо: країни походження товарів; їх класифікації; розміщення товарів у певні митні режими [52, с. 13-18].

Суб'єкти ЗЕД повинні дотримуватись установлених правил переміщення через митний кордон України. Проте декотрі намагаються уникнути необхідні процедури митного контролю та митного документування, з метою обійти справляння податків й зборів під час переміщення товарів через митний кордон. Тому основною функцією митних органів є протидія правопорушенням й боротьба із контрабандою [73.]. Результати виконання цього завдання наведемо в таблиці 2.3. та на рис. 2.5.

Таблиця 2.3

Результати роботи митних органів щодо митних правопорушень

Показники	Рік			
	2020	2021	2022	2023
Кількість установлених правопорушень, од.	14000	28000	11098	11935
Вартість правопорушень, млрд. грн.	2,6	2,8	2,9	8,9
Розглянуто правопорушень митницею, од.	4000	12500	9825	3493
Передано на розгляд до суду, кількість справ, од.	11000	6250	5721	6912
Застосовано стягнень судами на суму, млрд. грн.	1,2	1,7	1,8	2,0

Джерело [55]

Як видно з табл. 2.3 щороку зростає кількість установлених правопорушень, а також сума надходжень до держбюджету накладених судами

стягнень від митних правопорушень, що вказує на посилення митного контролю митними органами.

Рис. 2.5. Результати діяльності Держмитслужби за 10 місяців 2024 року [24].

Порівняння статистики держав, що мають мають торгові відносини з Україною, є легким методом визначення наявності митних правопорушень (зокрема, порушень митних правил й контрабанди). При цьому інформація зарубіжних митниць щодо експорту до України повинні співпадати з даними нашої митниці щодо імпорту. При наявності збігу це свідчить про митні правопорушення. Наприклад, у 2021 році тільки іноземний імпорт із Польщі до України відрізнявся на 44%, що перевищувало 1 млрд. доларів. За даними ж української митниці, імпорт із Польщі на 1 млрд. доларів нижче, ніж у польських митників, що може вказуватти як підтвердження ввезення із порушенням митних правил товарів в Україну. На думку експертів, рівень контрабанди з усіх держав може перевищувати 10 мільярдів дол. на рік, що становить 36% державного бюджету [70].

До чинників, що сповільнюють вирішення питань запобігання митним правопорушенням, відносять (див. рис. 2.6.)

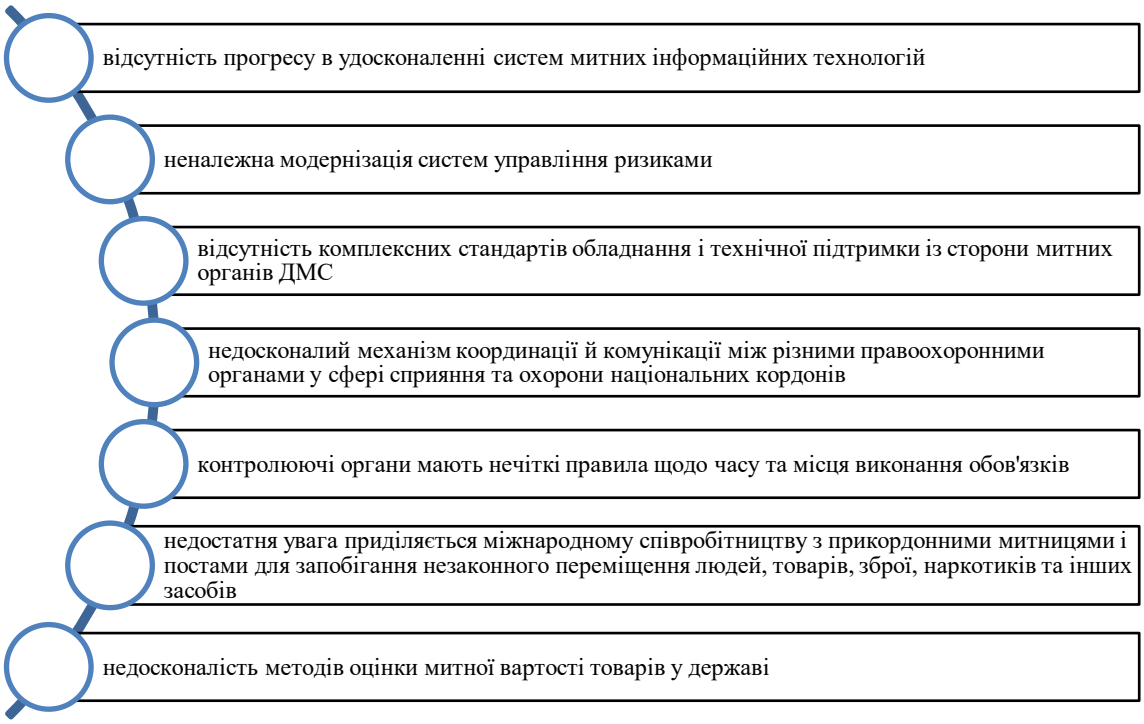

Рис. 2.6. Фактори, що сповільнюють розв’язання питань запобігання митним правопорушенням. Джерело [16, с. 159].

Митні органи користуються правом проводити перевірки й аудити діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Під час цих перевірок установлюється відповідність ведення бізнесу вимогам митниці. У разі виявлення порушень, це може призвести до застосування різних заходів впливу, що включають штрафи та конфіскацію товарів. Правильно заповнена митна документація є основою у запобіганні порушення митних правил. Недостатня чи невірна інформація у митних деклараціях може призвести до подальших перевірок [4, с. 150].

Задля спрощення процедур митного документування й зниження кількості митних процедур на кордоні Державна митна служба використовує пост-митний контроль і проводить документальні перевірки, які допомагають перенести акцентування митного контролю на етап «після митного оформлення».

З початку року 2024 року митними органами проведено пост-митний контроль за 2 567 митними деклараціями. У 1754 із них знайдені порушення чи неточності, загалом у 68% перевірок.

За результатами здійснення пост-митного аудиту декларанти самостійно доплатили митних зборів на загальну суму більше 54,2 млн гривень.

За період з травня по жовтень 2024 року виконано 534 документальні перевірки дотримання вимог митного законодавства. Наявні порушень встановлені за такими ознаками:

• класифікації товарів за УКТЗЕД – 9,5%;

• правомірності застосування пільг із оподаткування та/чи дотримання правил митних режимів – 42,5%;

• з'ясування країни походження товарів – 4,0%;

• визначення митної вартості – 30,3%;

• повноти сплати антидемпінгового, спеціального і компенсаційного мита – 1,4%,

• повноти оподаткування вивізним митом – 2,1%;

• за інш. порушеннями – 10,2%.

В результаті перевірок за 10 місяців 2024 року суб'єктам зовнішноекономічної діяльності донараховано фінансових зобов'язань на суму майже 474 млн грн. [63].

Отже, незважаючи на виклики сьогодення (військові дії, руйнування портової інфраструктури, блокування кордону тощо), Держмитслужбі вдалося збільшити обсяг надходжень до Держбюджету у порівнянні з 2022 роком. Також збільшилася кількість виявлених митних правопорушень ісум надходження стягнень.

Таким чином, Державна митна служба забезпечує контроль і регулювання руху товарів через митний кордон, вона відіграє надважливу роль у формуванні сприятливих умов для економічного зростання й розвитку України та забезпечує не тільки фінансову стабільність та національну безпеку, виявляючи порушення митних правил, але й створює сприятливі умови для захисту внутрішнього ринку, зростання міжнародної торгівлі та стимулювання інноваційного розвитку.

2.2. Взаємодія митних органів з іншими державними органами у протидії системним порушенням митних правил

У протидії системним порушенням митних правил митники співпрацюють зі співробітниками інших державних органів. А саме (відповідно до ст. 561 Митного кодексу України «Взаємодія митних органів з іншими органами виконавчої влади»): див. рис. 2.7.

ст. 561 Митного кодексу України
•1. Митні органи під час виконання завдань, покладених на них відповідно до цього Кодексу й інших актів законодавства України, взаємодіють з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади. •2. Митні органи здійснюють контроль за переміщенням культурних цінностей через митний кордон України у взаємодії із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини, ввезення, вивезення, і повернення культурних цінностей, та центральним органом виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації. •3. Митні органи для цілей ідентифікації особи під час перевірки дійсності поданих документів мають право безоплатно отримувати інформацію із наявних державних й єдиних реєстрів, інших інформаційних баз, які перебувають у власності держави чи установ, підприємств та організацій. •4. Під час пропуску й оподаткування товарів, які переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами, митні органи для цілей здійснення митного контролю мають доступ до інформації Єдиного державного демографічного реєстру в частині реквізитів другого паспорта громадянина України для виїзду за кордон.»

Рис. 2.7. Взаімодія митних органів з іншими органами виконавчої влади відповідно до Митного кодексу [48].

Як доречно вказує П. Пашко, митна безпека забезпечується митною службою та, відповідно, перебуває на перетині двох складових національної безпеки – силової, котра включає воєнну безпеку й забезпечується Збройними силами України, та внутрішньої, котра забезпечується Службою безпеки України, Міністерством внутрішніх справ та Міністерством з надзвичайних ситуацій [57, с. 413].

Розглянемо взаємодію оперативних підрозділів охорони державного кордону, органів СБУ й митних органів щодо протидії контрабанди зброї і наркотичних засобів. Новітня контрабанда діяльність окреслюється

підвищенним поширенням та швидким зростанням кількості, високим ступенем технічного забезпечення, організованості, регіональними та міжнародними зв'язками. Саме тому, питання боротьби із контрабандою зброї та вибухових речовин, наркотиків, радіоактивних матеріалів та культурних цінностей залишаються переважними для нашої держави. Важливими є питання, які належать до початкового етапу досудового розслідування і результатів забезпечення процесуальної співпраці спеціальних підрозділів територіальних митних органів, прокуратури України, Державної прикордоної служби України із органами Служби безпеки України [28, с. 490].

Із даних різних джерел, щороку втрати бюджету від контрабанди складають понад 120–167 млрд грн на рік.

Крім того, контрабанда руйнує чесну конкуренцію на українськомуринку, утворюючи неоднакові умови для законослухняних суб’єктів господарювання. Вона несе значні соціальні наслідки, а саме: контрабанда спонукає до корупції, утворює базу для організованої злочинної діяльності та підживлює тіньову економіку. Також контрабандні схеми сильно погіршує економічну інтеграцію України із ЄС й робить недосяжним продуктивний економічний розвиток нашої країни [61].

Наразі на кордоні діє ціла система обходу митних процедуп, або система таких порушень митного законодавства, що взаїмно використовують як нечесний бізнес для уникнення оплати певного мита й податків так і чиновники, насамперед митники, котрі мають у ній власну корупційну зацікавленість. У дослідженні "CASE Україна" надана лаконічна, але проте повна класифікація цих схем. Так, у сфері незаконного імпорту, експерти аналітики виділяють чотири головні групи незаконних митних діянь (див. Додаток Г).

Щодо незаконного експорту, у дослідженні серед найнебезпечніших зазначаються передусім схеми фіктивного підприємництва, й зокрема "карусельне шахрайство", що полягає в неодноразовому перепродажі експортованого товару (часом тільки на папері) щодо відшкодування ПДВ, чи просто неповернення країні валютної виручки. Особливої нагальності ця

проблематика набула у зв’язку з активізацією "чорних зернотрейдерів", щорічні збитки від діяльності котрих, за даними експертів, можуть досягати десятків мільярдів гривень. Зазвичай функціонування цих схем пов’язана із відсутністю необхідного контролю за експортованою продукцією чи навіть умисним «небаченням» порушень зі сторони відповідальних митників [58].

Злагоджена співпраця з правоохоронними органами і оснащення кордону сучасними системами перевірки дозволили у рази підвищити обсяги виявлених заборонених речовин.

Так, за десять місяців 2024 року митники виявили 968 спроб незаконного переміщення психотропних речовин, наркотичних засобів й прекурсорів через державний кордон.

Зокрема, у порівнянні з минулим роком, наркотичних засобів було виявлено у 4,5 раз більше, прекурсорів - у 4,4 раз більше показника минулого року, сумішей і рідин із вмістом прекурсорів – у 5,4 рази більше, ніж у 2023 році [5].

Також, у боротьбі з контрабандою в Україні вдалося значно знизити нелегальний ринок спиртних напоїв і цигарок. Податкове навантаження із ПДВ на алкогольні вироби зросло з 5,16% у 2021 році до 7,64% у першому кварталі 2024 року, що у порівняні із попереднім роком відображає зростання на 2,48 відсоткових пункти, що сприяло значному збільшенню виторгів. Обсяги виробництва алкогольних напоїв теж показали позитивну динаміку, збільшившись на 10% з 2021 року**.** Щодо контрабанди сигарет, зменшення тіньового ринку також є відчутним. За інформацією дослідження Kantar, відсоток нелегального ринку склав 19,1% у 2024 році**,** що у порівняні з попереднім показником у 26%**,** свідчить про наявний прогрес у цій сфері.

Проте проблеми все ще залишаються, і для їх повного вирішення необхідні суттєві зусилля та впровадження нових підходів, включаючи побудову "нового суспільного договору".

За словами голови Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Верховної Ради України Данила Гетманцева, наразі в дійсності удалося

значно скоротити такі тіньові ринки**.** Зокрема, він підкреслив, що «мова йде не про їх повне викорінення, а про системне зменшення, що є важливим кроком вперед». Це відбувається завдячуючи активній роботі податкових і правоохоронних органів, котрі постійно працюють над виявленням та припиненням системних зловживань в промислових обсягах [68].

За інформацією Офісу Генерального прокурора, за 9 місяців 2024 року взято на облік 47 проваджень про перемитництво (з них 16 проваджень щодо контрабанди товарів та 31 провадження щодо контрабанди підакцизних товарів).

У 8 провадженнях 11 особам повідомлено про підозру. Щодо ще однієї особи застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. До суду спрямовано 7 проваджень із обвинувачувальним висновком, наразі по 40 провадженнях рішень не прийнято [61, с. 14].

Слід відзначити, що згідно із отриманою інформацією від Офісу Генерального прокурора, за кваліфікованим складом злочину (ч. 3 ст. 201-3) «контрабанда товарів», учиненої організованою групою, не порушено ні одного провадження.

Бюром економічної безпеки України, котрому підслідна товарна контрабанда, розслідується 44 факти товарної контрабанди (з них 15 за контрабандою товарів, а 29 - контрабандою підакцизних товарів).

Конкретно кримінальні митні правопорушення викриті:

- 32% випадків – в ході аналітичної й оперативної діяльності БЕБ;

- 30% – в результаті митно-прикордонного контролю у пунктах пропуску відповідними органами;

- 34% – унаслідок одержання інформації від інших контролюючих й правоохоронних органів. З них, 50% від ціни усіх товарів – предметів контрабанди і 93% - підакцизних товарів склали тютюнові вироби (інші 7% підакцизних - автомобілі) [61, с. 15].

На погляд О. Золотнікова, у цілому, важливими об’єктами координації взаємодії в плані здійснення митного контролю є: застосування «єдиної платформи» програмного забезпечення; взаємодія в сфері кінологічного

забезпечення (прикордонного й митного контролю); взаємодія в сфері використання інформаційних технологій і експлуатації спільної інфраструктури. Так, для прикладу, у плані кінологічного забезпечення за оперативними потребами і за функціональною ознакою діяльність кінологічних команд ДПС України і ДМУ співпадає й підлягатиме координації щодо формування уніфікованої системи їх підготовки, перепідготовки й застосування [28, с. 490].

Одним з ключових завдань, що покладені на митні органи України, є розвиток міжнародного співробітництва в митній сфері. На сьогодня митними органами України підписано більше 40 двосторонніх міжурядових угод про співробітництво й взаємодопомогу у митних справах та понад 70 міжвідомчих угод про співробітництво між митними адміністраціями. На базі таких угод відбувається обмін інформацією із метою попередження, припинення чи розслідування умов порушень митного законодавства та контрабанди [73].

Одним з основних, на думку експертів, є впровадження системи обміну даними між митними службами країн-партнерів та митною службою України**.**

Наразі тільки декілька країн лише відкрили для України такий обмін. Коли така система обмінів запрацює з іншими країнами, поки невідомо. По кожній країні виникли різні обставини (не готові певні технічні умови, необхідно щось виправити чи не вистачає нормативної бази з нашої сторони). І так по ключових партнерах (близько 20 країн). Сьогодні ведуться переговори з країнами - партнерами, зокрема Іспанія, Польща, Німеччина, Італія, Британія [58].

З 1 жовтня 2022 року України приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту, яка є базою для переміщення товарів між 36 країнами: зокрема, державами-членами ЄС та країнами Європейської асоціації вільної торгівлі (Норвегія, Ліхтенштейн, Швейцарія, Ісландія), а також Туреччиною, Сербією, Північною Македонією, Великою Британією та ін. Обов’язковою умовою застосування цієї Конвенції є використання Нової системи митного транзиту (NCTS (New Customs Transit System)) [84].

Компетентні органи використовують електронну транзитну систему задля обміну інформацією для цілей процедури спільного транзиту.

Слід відмітити, що Конвенція про процедуру спільного транзиту визначає вичерпний перелік спеціальних транзитних спрощень (див. рис. 2.8):

Рис. 2.8. Перелік спеціальних транзитних спрощень. Джерело [34].

Процедура спільного транзиту реалізовується за наступним алгоритмом: «однин вантажний транспортний засіб – одна декларація – одна гарантія». При цьому, транзитне перевезення товарів відбувається у межах однієї транзитної процедури, від митниці відправлення у одній держави до митниці призначення в іншій країні, з одною транзитною декларацією, із формуванням однією гарантією (ця гарантія доступна на території усіх країн, котрими переміщуються товари).

Така процедура знижує ціну митних процедур і час, що потрібний для їх проходження, – отже, утворює підстави для зменшення черг на кордоні та пришвидшує рух товарів.

Положення Конвенції запобігають махінаціям з супровідними документами, безпеці митних перевезень й забезпечують визнання процедур митного контролю кожної із 36 країн митними органами інших держав-учасниць Конвенції [84].

Наведемо показники використання вищевказаної процедури: за 2 роки в NCTS оформлено майже 120 тисяч декларацій (серед них близько 5 тисяч операцій внутрішнього транзиту). Тобто за останній рік, у порівняні з показниками на 1 жовтня 2023 року, кількість оформлених декларацій зросла у 3,7 рази. Держмитслужбою в системі управління гарантіями NCTS за два роки зареєстровано 137 загальних й майже 10 тисяч індивідуальних гарантій [55].

Приєднання України до Конвенції встановлює прозорі умови роботи української митниці та є вагомою складовою безпеки під час дії воєнного стану [55].

Отже, системна взаємодія Державної митної служби з іншими органами влади сприяє своєчасному виявленню митних порушень. Приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту сприяло зменшенню вартості митних процедур та підвищенню безпеки митних перевезень.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ СИСТЕМНИМ ПОРУШЕНННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ В РАМКАХ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Запобігання системним порушенням митних правил

Одним з найвагоміших національних пріоритетів є забезпечення високого рівня економічної безпеки. При цьому безпосередній вплив на національну економіку має система запобігання порушенням митних правил. Вибір України у напрямку євроінтеграції вказує на необхідність використання новітніх підходів до митної безпеки держави, визначення інструментів, пріоритетів та цілей реалізації митної політики.

Пріоритетними векторами у частині реалізації Міністерством фінансів України державної митної політики виступають (рис. 3.1).

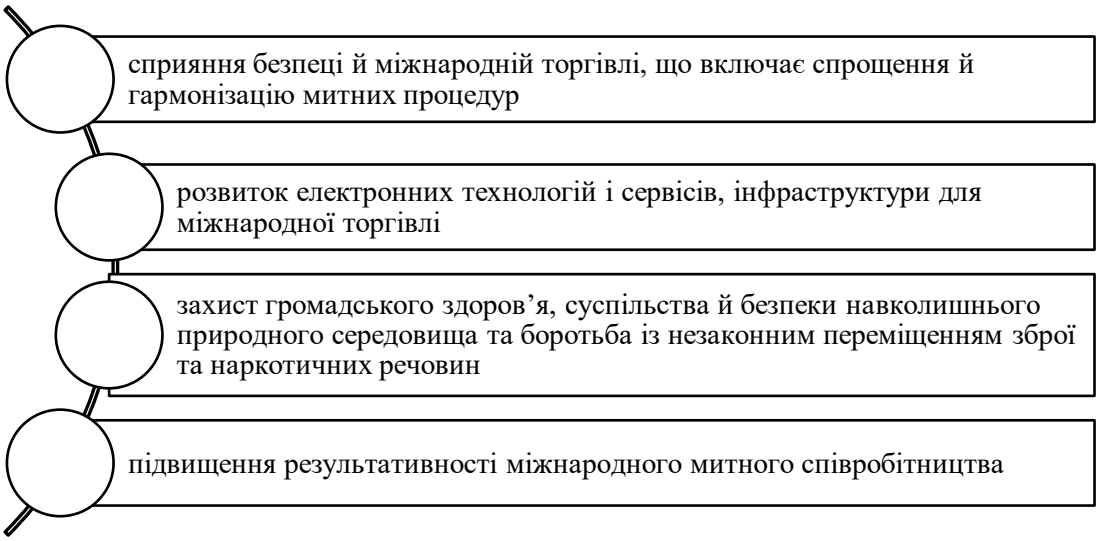

Рис. 3.1. Пріоритетні напрями митної політики. Джерело [56]

Згідно з Бюджетною декларацією на 2025-2027 роки, схваленої постановою Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 р. № 751, ключовим завданням митної політики на середньостроковий період є побудова передбачуваної й прогнозованої митної системи на базі досвіду ЄС, яка заохочує підвищення якості упровадження зовнішньоекономічної діяльності в Україні, забезпечує

інтеграцію українських підприємств у міжнародні ланцюги постачання товарів та баланс безпекової функції митниці й партнерських відносин із бізнесом [56].

Протягом 2025—2027 років буде реалізовано заходи щодо реформування митної політики і митного адміністрування, які передбачені Національною стратегією доходів до 2030 року (див. рис. 3.2).

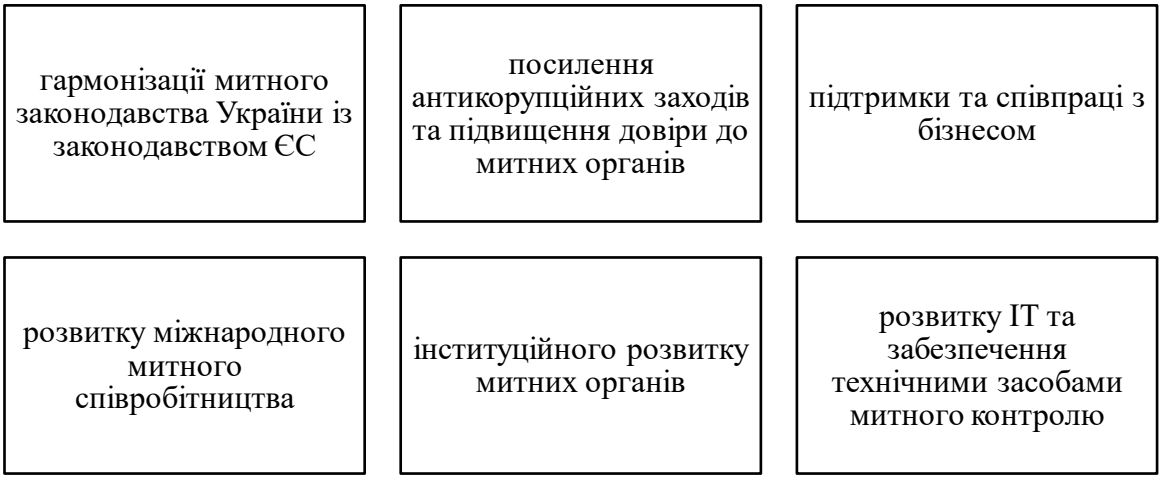

Рис. 3.2. Заходи щодо реформування митної політики і митного адміністрування, які передбачені Національною стратегією доходів до 2030 року. Створено автором на основі [53]

Удосконалення національної митної справи та розбудова принципово модернізованої митної адміністрації, адаптованої до європейської, здійснима за умови існування позитивних зрушень у її морально-етичних нормах, боротьби з корупцією у митних органах, підвищення етики посадових осіб та їх професійної компетентності [33].

Наразі на українські митні органи очікує чергова реформа. Так, 31 жовтня 2024 року набув чинності закон "Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів", чи, як його вже назвали, "закон про перезавантаження митниці", на котрий аналітики покладають великі сподівання. Закон покликаний не так зруйнувати конкретні контрабандні схеми, як узагалі їх унеможливити через зміну алгоритмів роботи митниці та упровадження контролю за ними з боку закордонних експертів.

Ключові нововведення цього закону:

- упровадження відкритої конкурсної процедури щодо призначення самого керівника митниці, що буде відбуватись під наглядом незалежних закордонних експертних організацій. Керівника обиратиме конкурсна комісія із 6 осіб, половина з котрих є представники закордонних експертів. Якраз їх голоси будуть вирішальні. Згідно з новим законом, голова держмитслужби тепер матиме незалежність та значно розширені кадрові повноваження, приміром, зможе самостійно призначувати своїх заступників, керівників територіальних підрозділів та їх заступників.

- -підсилено відповідальність і самого голови Держмитслужби – законом передбачено проведення регулярного контролю його діяльності (після 1 та 3 років діяльності на посаді). Негативні висновки аудиту призведуть звільнення.

- глобальна переатестація всіх співробітників митниці. Таку переатестацію проводитимуть комісії із 12 осіб, шестеро з котрих буде делеговано головою ДМС, а ще шестеро складуть представники міжнародних організацій. Митник, який не пройде успішно переатестацію, буде звільнений та не зможе робити на цьому поприщі 10 років.

- з метою підвищення мотивації митників в законі визначено достойний розмір зарплати (становитиме від 25 тис. грн для співробітників регіональних митниць), а також встановлено додаткові виплати та надбавки.

- перевірка доброчесності. Статки та спосіб життя працівників митниці при прийнятті на роботу буде вивчати спеціальна комісія. Також, претенденти на посаду зобов’язані відбути перевірку на поліграфі.

Встановлений термін переатестації митників – три роки, для керівного складу – протягом 18 місяців [58].

На погляд Л. Лазебник, К. Гунько, відродження процедури атестації митників стане важливим кроком на шляху до підвищення продуктивності кадрової політики митних органів, дотримання митниками принципу доброчесності, контролю над підвищенням професійного росту митників,

введення сучасних підходів до процедури підвищення кваліфікації у Держмитслужбі [42, с. 56].

Заслуговує на увагу досід США та Франції щодо оцінювання діяльності митних органів. Зокрема, для оцінювання діяльності Директорату митниці та акцизів Франції використовуються наступні показники [36, с. 128] (див. Додаток Д).

Щодо США, то головними показниками Митної і прикордонної служби США є:

- рівень стянення імпортних митних платежів і відсоток товарів, що ввозяться в США учасниками торговельних партнерських програм, що виконуються Митною і прикордонною службою США;

- відсотоу товарів, що імпортуються у США учасниками торгових партнерських програм – є величиною, котра визначає частку товарів, що імпортуються особами, включеними у торговельні партнерські програми, у порівнянні із повною вартістю усього імпорту.

Так, умовою включення у добровільну програму співробітництва із митницею є вжиття безпрецендентних заходів формування безпеки уздовж всього світового ланцюгу постачання [46, с. 292].

Метою показників є інформування очільників митних органів про об’єктивні результати діяльності служби, при цьому вони є тільки одним з джерел відомостей щодо прийняття відповідних рішень. До уваги беруться також політичні, економічні соціальні й природоохоронні міркування [88, с. 81].

Зарубіжна практика оцінювання діяльності митних органів може бути використана для побудови системи показників результативності керівництва митними органами й виконання ними своїх повноважень. При цьому, на погляд А. Маслової, таке оцінювання може стати дієвим за умови дотримання наступних вимог, а саме:

- поділ показників результативності і ефективності роботи митних органів;

- використання тільки показових, вимірюваних та об’єктивних критеріїв, що визначено за рахунок формул із відповідними змінними;
- збалансованість комплексу складових для оцінювання роботи митниці, що передбачає визначення ними ступіня досягнення митницею усіх її цілей;
- урахування обов’язкового макроекономічного оточення та інших обставин, що мають вагу й доповнюють індиккатори ефективності діяльності митниці як підґрунтя для організаційних зрушень й керівництвом митним адмініструванням;
- автоматизація обліку змінних, що є базою для оцінки роботи митниці [46, с. 292].

На погляд А. Крисоватого, потрібно спрямовувати діяльність урядових й неурядових організацій (особливо на інтернаціональному рівні) на розробку інтегрованої системи вимірювання ефективності управління кордонами, котра б була б однаково корисна для бізнесу й уряду. В цій системі варто розробляти критерії ефективності, які б у підсумку надавали відомості для прийняття рішень щодо підвищення ефективності й результативності міжнародної торгівлі й митного регулювання [40, с. 176].

Стратегічною метою розвитку Держмитслужби – досягнення нею рівня, який є достатнім для надійного формування економічного розвитку нашої держави у митній сфері, якісного митного регулювання у інтересах побудови сприятливих умов з метою покращення інвестиційного клімату, абсолютного надходження коштів до державного бюджету, захисту вітчизняних товаровиробників та об’єктів інтелектуальної власності, ефективної боротьби із митними правопорушеннями та злочинами, першочергового сприяння зовнішній торгівлі. У галузі митного регулювання очікуватиметься здійснити комплекс мір, спрямованих на удосконалення порядку й правил, при виконанні вимог яких юридичні і фізичні особи зможуть реалізовувати своє право на перетин товарів й транспортних засобів через кордон в сучасних умовах [72, с. 51-52].

Для нашої країни актуальним є використання сучасних технічних і спеціальних засобів пошуку й ідентифікації предметів контрабанди, напрацювання продуктивних механізмів митного контролю, застосування механізмів мотивації для митних органів у площині мінімізації корупційних ризиків. Такі вектори можливо втілити через імплементацію у національне законодавство стандартів і регламентів, що впродовжено на рівні міжнародних правових актів: конвенцій, директив, декларацій, стандартів, регламентів тощо [8, с. 142].

Протидія порушенням митного законодавства стане результативнішою за умови взаімодії між митними інституціями.

Погоджуємося, що митне законодавство, має відповідати стандартам та нормам міжнародного права – у цьому гарантія як створення продуктивної системи запобігання і протидії митним правопорушенням, так й успішного євроінтеграційного вектору України [41, с. 64].

Зважаючи на бажання України інтегруватися у європейський простір, взаємодію із Світовою організацією торгівлі та іншими світовими організаціями, варто збільшити увагу до унормування митних правовідносин.

Сьогодні перед юридичною спільнотою України постає пласт нагальних завдань, а саме: науково-практичних, зумовлених зміною нормативно-правового поля України на європейські стандарти й появою нових схем здійснення митних девіацій; методологічних, пов’язаних із переосмисленням сучасної специфіки розвитку митно-правових відносин в світі; форс-мажорних, що пов’язані з новими викликами й ризиками воєнного стану у нашій державі.

Для визначення ключового напрямку запобігання митним правопорушенням та налагодження дієвого механізму протидії їх учиненню, потрібно розглянути досвід окремих країн із цього питання. Кожна держава створила свій механізм запобігання та протидію митних правопорушень зважаючи на геополітичне та географічне положення, рівень економічного розвитку, ідеологічні й культурні елементи та менталітет населення (див.

Додаток Е). Для України є дуже корисним використання позитивного зарубіжний досвід у боротьбі із порушеннями митного законодавства [69].

Система здійснення комплексної боротьби із деліктами у митній галузі є неодмінною обставиною інтеграції України у європейський простір [17, с. 191]. Тому, в цьому аспекті на нашу увагу заслуговує практики система «єдиного вікна» Швеції, Агентства прикордонного контролю Великобританії із виявлення, попередження митних правопорушень і розроблення алгоритмів модернізації служби, розповсюджена комп'ютеризація роботи Митної служби США, моніторинг Митної служби Румунії, що слугує базою для удосконалення митного законодавства [41, с. 62].

На погляд Є. Бондаренка та Т. Григус, удосконалення митної політики України має продукувати не тільки економічні й безпекові результати, але й соціальні ефекти. Поряд з цим, новий механізм митно-тарифного регулювання має сприяти імпортним надходженням у рамках посилення обороноздатності країни, відбудові соціальних, енергетичних та інфраструктурних об'єктів.

За таких умовах розвитку національної економіки важливе місце приділяється митному контролю як одному із складових проведення економічної та митної політики України. Від ефективності здійснення митних перевірок залежить контроль за дотриманням вимог державного регулювання ЗЕД [2, с. 13].

Актуальним в цьому контексті є досвід інших країн. Зокрема, у країнах ЄС широко застосовуються перевірки не лише у момент перетину митного кордону та митного документування, але й до та протягом певного терміну після митного оформлення товарів і транспортних засобів. Для прикладу, у Франції митний контроль по відношенню до суб'єктів ЗЕД відбувається за двома векторами: формальний і фундаментальний контроль. Спочатку співробітниками митних органів Франції ретельно перевіряється майже 5 % імпорту і 1 % експорту товарів. Потім 95 % перевіряються протягом 1-3 років після заповнення митних документів [37, с. 68].

До речі, формальний митний контроль проводиться або спеціальними аудиторсько-аналітичними підрозділами за допомогою поглибленого аудиту документів без виїзду на підприємство, або митними аудиторами особисто в організації - учасника зовнішньої торгівлі.

До позитивних наслідків цієї організації митного контролю варто віднести слідуючі: збільшення ймовірності виявлення митного шахрайства та контрабанди, так як є шанс перевірки вірності заявленої у декларації кількості і призначення товару; форсування митного документування товарів у момент перетину митного кордону.

Слід зазначити, що імплементація французької моделі митного контролю вимагає підвищеного ступеня інформаційно-аналітичного обслуговування та достатньої кількості висококваліфікованих та компетентних спеціалістів у сфері митного контролю й аудиту [31, с. 26]

Стосовно практики Сполучених Штатів Америки в сфері митного пост-аудиту варто згадати унікальну програму самоперевірки імпортерів, котру зазвичай застосовує Бюро митної та прикордонної охорони США. ЇЇ суть у тому, що Імпортери самостійно проводять перевірку дотримання вимог митного законодавства, тобто свій власний аудит. При цьому перевагами для імпортера є те, що при повідомленні Бюро про знаходження порушення вимог законодавства США, таке попереднє виявлення може пом’якшити санкції (себто знизити штрафи) [67].

В Ірландії митно-податковий аудит проводиться як неаудиторського втручання та має наступні підвиди: прямий контроль за реєстраторами розрахункових операцій; профільні інтерв’ю (у формі анкетування чи опитування суб’єктів ЗЕД); направлення запитів; галузеві огляди; отримання й моніторинг інформації з інших приватних та державних організацій; перегляд інтернет-сайтів суб’єктів підприємництва тощо.

Вагому роль надають електронному митному аудиту, що грунтується на перевірці достовірності даних за допомогою баз інформаційних комп’ютерних

програм та електронних носіїв документів, котрі суб'єкти зовнішньої торгівлі подають на запит контролюючому органу [39, с. 67].

Тож, базуючись на міжнародному досвіді проведення митного контролю, варто застосувати такі заходи:

− гармонізація митного законодавства у сфері контролю й управління ризиками згідно зі стандартами розвинутих країн;

− оптимізація митної інфраструктури та оновлення програмно-технічного забезпечення [25, с. 33.].

– удосконалення системи електронного декларування;

– підвищення рівня ресурсного забезпечення;

– спрощення процедур митного контролю;

– уніфікація нормативно-правової бази щодо митного контролю за вектором прозорості дій контролюючих органів;

– організація результативної системи аналізу й управління митними ризиками;

– поширення інформації із митних питань та її доступність;

– запровадження посиленої відповідальності за недотримання митного законодавства як суб'єктами ЗЕД, так і представниками митних органів [54].

- оптимізація функцій та повноважень контролюючих органів і на цьому підгрунті удосконалення організаційного забезпечення системи митного контролю.

Хомутянський виокремлює наступні стадії процедури виявлення, припинення і попередження порушень митних правил митними органами (див. рис. 3.3)

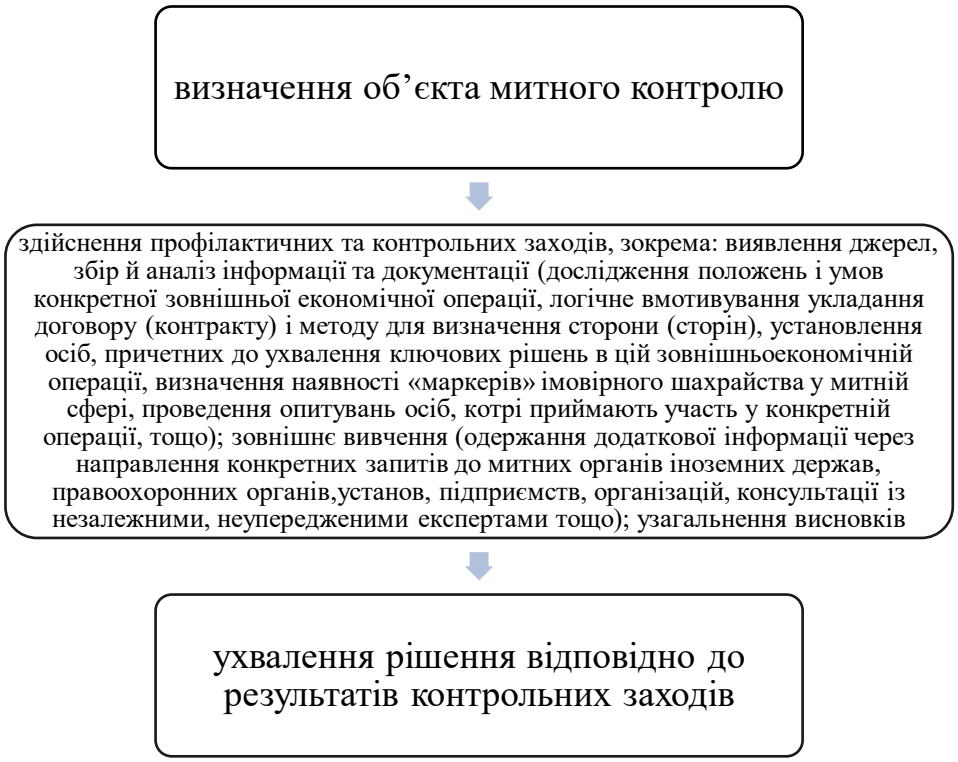

Рис. 3.3. Стадії митного контролю. Джерело [79, с. 10].

Отже, митний пост-аудит ототожнюється з ефективною формою митного контролю, яка дозволяє впровадження різноманітних аналітичних процедур, поєднання форм митного контролю, що дають перспективу ефективніше розв’язувати поставленні перед митними органами завдання. Митний пост-аудит є однією із сучасних механізмів митного контролю в провідних країнах світу й забезпечує понад 30 % всіх митних платежів [12].

Пропозиції, пов’язані із вдосконаленням митних формальностей у сфері міжнародного поштового обміну (міжнародні поштові відправлення – МПВ та міжнародні експрес вдправлення - МЕВ), необхідно розглядати в контексті трьох напрямів (див. рис. 3.4)

Рис. 3.4. Пропозиції щодо удосконалення миттних формальностей у сфері міжнародного поштового обміну. Створено автором на основі [78, с. 149].

Як зазначає Полянська Є., протидія митним правопорушенням зобов'язана відповідати конкрентним принципам, що є незмінними засадами її реалізації (див. рис. 3.5).

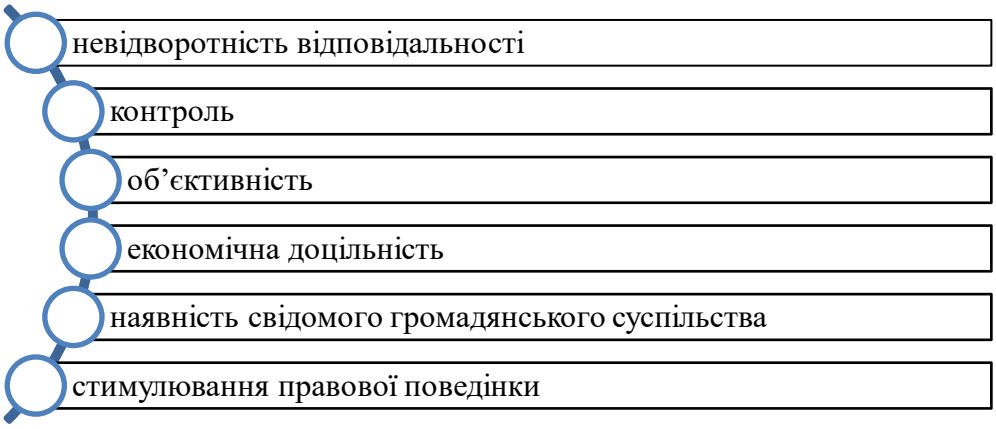

Рис. 3.5. Принципи реалізації протидії митним правопорушенням. Джерело [60, с. 93]

Ключовою функцією митниці є контроль за викриттям контрабанди в митних пунктах пропуску, як наслідок, зниження обсягу тіньової економіки в країні, посилення конкурентноспроможності українського товаровиробника та наповнення державного бюджету митними платежами у максимальному обсязі.

Для подолання контрабанди як явища, виникає потреба приймати законодавчі акти з метою посилення координації та взаємодії між митними й правоохоронними органами, а ще оновлювати нормативно-правову базу, котрою буде закріплено порядок виявлення й попередження контрабанди і порушень митних правил [75, с. 217].

Для успішної боротьби із таким соціально небезпечним явищем, як контрабанда, варто розробити ефективну програму боротьби із нею задля зміцнення економічного потенціалу держави. Також, необхідним є впровадження наступних заходів:

1) урахування світового досвіду організації перетину державного кордону і технічне обладнання контрольно-пропускних пунктів новітніми засобами моніторингу;

2) декриміналізація конкретних видів контрабанди шляхом легалізації окремих видів діяльності, які мають низький ступінь суспільної небезпеки, утворення суб'єктами господарювання прозорих схем ведення ЗЕД, використання інструментів митної амністії;

3) покращення кадрового потенціалу Державної фіскальної служби України, Державної прикордонної служби України та правоохоронних органів шляхом зміни існуючих підходів до відбору співробітників, орієнтації поряд з досвідом, професійними здібностями та знаннями на існування у них високих моральних й етичних якостей, застосування механізмів продуктивного розвитку, самонавчання і кар'єрного зростання кадрів, організація їх взаємного контролю, забезпечення прозорості роботи таких підрозділів, всебічне висвітлення їх діяльності, забезпечення їх підзвітності громадським організаціям;

4) упроваджувати цілеспрямовану послідовну нформаційну політику запобігання розвитку контрабандної діяльності, метою якої є популяризація законного ведення бізнесу, роз'яснення населенню антисоціального аспекту контрабанди і невідворотності відповідальності за її учинення [7., с. 55].

Завдяки бурхливому розвитку сучасних технологій, розвинені країни світу змогли максимально автоматизувати митниці. Так як Україна бажає

повноцінного членства у ЄС, то її вектор митної політики повинен бути направлений у продуктивне русло – на гармонізацію системи електронного митного документообігу. Оскільки спосіб електронного декларування не тільки мінімізує момент проведення митних процедур, а й бореться із корупційними схемами. Він дозволяє розвивати міжнародну співпрацю і взаємодіяти з інформаційними системами інших державних органв країни [9, с. 649].

Технологія електронної автономізації митниці має відразу низку переваг: зменшення фізичного контакту між учасниками ЗЕД й органами влади мінімізує корупційні ризики; формування ґрунтовніших оцінок щодо діяльності субєктів зовнішньої торгівлі із боку контролюючого органу; автоматизація, спрощення й уніфікація процедур декларування для підприємців [32, с. 225]

На думку О. Золотнікова, модель інтегрованої інформаційно-куманікаційної системи адміністрування митного і прикордонного контролю повинна включати в себе телекомунікаційні й інформаційно- телекомунікаційні програми інших органів державної влади щодо питань формування та реалізації митного, прикордонного й іншого типу контролю. Така система має грунтуватися на новітніх засобах управління базами даних і забезпечувати обробку, облік, накопичення, архівування, аналіз та підготовку інформації задля передачі за погодженими форматами. [28, с. 491].

Тож, для удосконалення митниці варто розробити новітні електронні інформаційні системи і моделі роботи у сфері електронної комерції на місцях, для прикладу, міжнародної електронної комерції, що будуть максимально сумісні із подібними системами інших держав. Для реалізації електронного декларування потрібно застосовувати електронні митні декларації, посвідчені електронним цифровим підписом, й інші електронні документи чи їх деякі реквізити у випадках, що передбачених законодавством [47, с. 185].

Погоджуємося, що першими напрямками у розв’язанні проблеми запобігання іпротидії митним порушенням повинні стати: прискорення процесу автоматизації митних процедур і зведення до мінімуму впливу «людського фактору»; проведення аналізу й оцінки ризиків до часу прибуття вантажів в

пункт пропуску на засаді попередніх даних; використання інформації із обєктивних джерел; поєднання митних баз даних із базами даних інших контролюючих органів; імплементація світового досвіду у векторі контролю митної вартості [13, с. 164].

Упровадження систем електронного декларування й обміну інформацією між митницями і бізнес-партнерами може стати перспективним кроком. Це не тільки прискорить процеси митного контролю, але й допоможе зменшити можливість людських помилок й корупційних ризиків [3, с.33-34].

Тісна взаємодія між митницею та бізнес-спільнотою є необхідною умовою для успішної боротьби із порушеннями митних правил. Зарубіжні держави розвивають механізми партнерства, зокрема, такі як "Авторизований економічний оператор" підприємств. Україні варто вивчити такий досвід й створити подібні програми з метою стимулювання дотримання митних правил і зменшення ризику порушень [74, с.49]. Утворення консультаційних платформ та електронних робочих груп може стати дієвим інструментом для удосконалення процесу митного оформлення та сприяти взаємодії між представниками бізнесу і митницею.

На погляд Ю. Бухарєвої, ефективна боротьба із порушеннями митних правил вимагає не тільки технологічних інновацій, але й окремих освітніх заходів. Зарубіжні країни роблять акцент на необхідності навчання митників, підприєиців та громадськості митних процедурам та правилам. Україна акож може впровадити систему навчання й підвищення кваліфікації для усіх учасників митного процесу, що допомагатиме покращенню загальної митної освіти та свідомості. Організація тренінгів, семінарів та конференцій із залученням експертів і представників міжнародних організацій може стати продуктивним інструментом обміну досвідом і вивчення позитивних практик. Разом з тим, розробка онлайн-ресурсів для самостійного вивчення та доступ до актуальної інформації сприятиме поширенню знань щодо митних процедур серед зацікавлених сторін [3, с.34].

Зарубіжні країни роблять значний акцент на внутрішньому контролі і

боротьбі з корупцією на митницях. Тому, упровадження ефективних систем аудиту, контролю та внутрішньої перевірки може зменшити кількість порушень митних правил і підвищити довіру до митниці серед підприємців й громадськості [3, с.34].

Цікавим для України є досвід митних органів розвинутих країн світу щодо надання їм оперативно-розшукових повноважень, що забезпечило їм реальну можливість у рази зменшити частку злочинів та правопорушень на митницях (див. Додаток Ж).

Так, у разі проведення розслідувань служба митних розслідувань ФРН має у своєму розпорядженні усі повноваження, що закріплені у Кримінально-процесуальному кодексі. Їми передбачено, що під час збирання інформації можна проводити інтенсивні втручання (для прикладу, прослуховування телефонних розмов та квартир, фото- та відеозйомка постраждалих, фото- та відеоспостереження, а також використання слідчих під прикриттям. Кошти, виділені на цю мету, можна використовувати за погодженням із прокуратурою за існування найменшої підозри у скоєнні особливо важкого злочину. Разом з тим, служба митних розслідувань наділена широкими повноваження щодо обробки персональних даних у сфері запобігання митній небезпеці. Це вказує на те, що влада не лише розслідує скоєні злочини, але й може уживати попередні заходи своєчасно до появи найменшої підозри у скоєнні такого злочину [81, с. 347].

Сьогодні бачення реформування Держмитслужби уже формується у певну платформу, згідно якої одним із пріоритетів є надання безпекових повноважень митниці й надання ДМС статусу правоохоронного органу. Позаяк після перемоги викликом для України стане посилення контролю за переміщенням зброї через кордон України із метою забезпечення митної безпеки України й сусідніх держав [83].

Наразі Україні варто посили адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення митного законодавства.

Слід підкреслити, що використання адміністративної відповідальності, а саме адміністративних санкцій, у роботі митних органів, сприяє покращенню оптимальних умов для здійснення підприємницької діяльності. Так як накладення адміністративних стягнень сприяє підняттю рівня правосвідомості учасників митних правовідносин, виховує негативне ставлення до порушників митних правил, і інших законів загалом, має профілактичний ефект й запобігає порушенням митних правил [23., с. 26].

Враховуючи те, що вирішення питання щодо характеру порушення митних правил має значний вплив на порядок застосування санкцій при накладенні адміністративних стягнень слід у кожному конкретному випадку враховувати настуані фактори:

– факт учинення протиправного діяння,

– безперервність та/чи тривалість учинення протиправного діяння,

– установлення моменту виявлення правопорушення,

– установлення моменту настання шкідливих наслідків [29, с. 467-468].

Водночас, у грудні 2023 року парламентом було ухвалено Закон № 3513-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів», яким з 1 січня 2024 року впроваджено кримінальну відповідальність за контрабанду підакцизних товарів, а вже з 1 липня 2024 року – за контрабанду інших видів товарів.

При цьому, «за товарну контрабанду вартістю від 7,57 до 15,14 млн грн у вигляді штрафу від 170 до 425 тис. грн, а вартістю понад 15,14 млн грн – відповідальність від штрафу в 850 тис. грн до позбавлення волі на 11 років із конфіскацією майна». Також санкція статті передбачає застосування такого покарання як позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на термін до 3 років [65].

На сучасному етапі аналізу оцінки криміналізації перемитництва в Україні із погляду законодавства ЄС експерти CASE Україна вважають доречним запропонувати слідуючі кроки:

- упровадити систему моніторингу ефективності кримінально-юрисдикційної діяльності в аспекті протидії контрабанді товарів й підакцизних товарів.

- за результатами практичної реалізації законодавства про кримінальну відповідальність за контрабанду розглянути питання щодо внесення змін до законодавства щодо урегулювання спірних моментів.

- ініціювати узагальнення та аналіз практики застосування законодавства та забезпечення оприлюднення правових позицій Верховного Суду за результатами розгляду кримінальних проваджень за фактами контрабанди товарів й підакцизних товарів [61].

Європейський досвід криміналізації контрабанди демонструє, що у низці провідних країн зі стабільною сильною економікою увага зосереджується на застосуванні економічних стимулів для протидії контрабанді, враховуючи при цьому панівний рівень законослухняності бізнесу й громадян. Разом з тим, серед важелів тиску полишається кримінальна відповідальність за контрабанду товарів, у тому числі підакцизних товарів, зокрема в окремих країнах Європейського Союзу (Румунія, Італія, Литва, Угорщина, Польща, Словаччина, Швеція, ФРН та ін.) передбачена сувора кримінальна відповідальність за контрабанду.

Для прикладу, законом Німеччини регламентовано – будь-яка особа, котра ухиляється від сплати імпортного чи експортного мита на комерційній основі чи порушує заборону на комерційній підставі шляхом порушення монопольних правил, карається позбавленням волі на строк від 6 місяців до 10 років. У більш легких випадках передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років чи штрафу.

Криміналізація порушень імпорту США поглиблює можливості для проведення гучних розслідувань, що включає більше об’єктів (іноземних

виробників і торговців; отримувачів), більше теорій вини і відповідальності (при цьому поширені закони про змову й перешкоджання правосуддю) та наслідком чого є значні терміни ув’язнення та/чи штрафи [45, с. 539].

Запровадження кримінальної відповідальності за контрабанду вантажів і підакцизних товарів, а також за неправильне декларування товарів сприятиме зниженню кількості порушень митних правил та припиненню нелегального переміщенню товарів, що призведе до зростання надходжень до держбюджету України.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження робимо наступні висновки:

1. Розкрито поняття «економічної безпеки» та її зв'язок з порушеннями митних правил. На сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі, та чималого збільшення торгових потоків через митні кордони країн, інтеграція України в міжнародний економічний простір, ставлять перед нашою країною завдання щодо забезпечення її економічної безпеки, водночас реалізовуючи безбар'єрний перетин вантажів через митний кордон України.

Під економічною безпекою розуміємо стан суспільства, економіки та інститутів державної влади, при якому забезпечується прогресивний соціально-економічний розвиток України, реалізація і гарантований захист національних економічних інтересів, достатній оборонний потенціал також за несприятливих зовнішніх і внутрішніх умов.

Протидія порушенням митних правил є суттєвим, наразі незадіяним на повну потужність, механізмом підвищення рівня економічної безпеки держави, адже вона сприяє збільшенню надходжень до державного бюджету, посиленню конкурентноспроможності українських виробників, вдалому проведенню експортно-імпортних операцій.

2. З'ясовано сутність системних порушень митних правил. Під порушенням митних правил розуміємо протиправну, винну (умисну або по необережності) дію або бездіяльність, котра порушує: установлений порядок перевезення через митний кордон України товарів й транспортних засобів; митне оформлення і здійснення митного контролю; оподаткування податками, митом та митними зборами на товари й транспортні засоби. До митних правопорушень відносять:

- контрабанду (прихований спосіб переміщення товарів через кордон);
- митне шахрайство (уникнення часткової чи повної сплати митних платежів шляхом введення в оману митних органів);
- порушення митного законодавства.

За порушення митних правил передбачені наступні види адміністративної відповідальності: попередження, штраф, конфіскація незадекларованих або незаконно ввезених товарів і транспортних засобів.

3. Проаналізовано діяльність Державної митної служби України.

Державна митна служба – це орган державної влади, до основних напрямків діяльності якого відносять здійснення фіскальної й правоохоронної функцій; забезпечення економічної безпеки країни і захист її економічних інтересів. Держмитслужба має свої територіальні підрозділи.

Незважаючи на наявні проблеми функціонування митниці (воєнний стан, періодичне блокування кордону, руйнування інфраструктури, корупційні схеми тощо), протягом 2023 року до Держбюджету України надійшло 459,8 млрд. грн. митних платежів, що відносно факту попереднього 2022 р. (300,8 млрд грн) склало зростання митних платежів +159,0 млрд грн (або на 52,8 %).

Кількість заведених справ про порушення митних правил у 2023 р. Зросла на (+7,5 %), а їх вартість виросла втричі.

4. Охарактеризовано взаємодію Держмитслужби з іншими органами влади.

Тісна співпраця Держмитслужби з правоохоронними органами дозволила у рази збільшити обсяги виявлених заборонених речовин (за 10 місяців 2024 року 968 спроб).

Зокрема, у порівнянні з 2023 роком, у 2024 році наркотичних засобів було виявлено у 4,5 раз більше, прекурсорів – у 4,4 раз більше, сумішей та рідин із вмістом прекурсорів – у 5,4 рази більше.

З набранням чинності закону про криміналізацію контрабанди органами прокуратури за 9 місяців 2024 року відкрито 47 проваджень про перемитництво.

5. Визначено напрями запобігання системним порушенням митних правил, а саме:

- уніфікація законодавства з питань митної безпеки із нормативно-правовими актами Європейського Союзу у світлі курсу євроінтеграції України;

- впровадження та адаптація кращих практик розвинутих країн, зокрема:
- досід США та Франції щодо оцінювання діяльності митних органів,
- практики проведення митного пост – аудиту в Ірландії, Франції, США,
- надання митним органам оперативно-розшукових повноважень (ФРН, Канада, Польща, США);
- автоматизація митних процедур та використання новітніх інформаційних технологій на митниці дають змогу вагомо спростити контроль під час митного оформлення, прискорити рух товарів, усунути роль «людського фактору» та зменшити ризики корупції;
- змінений порядок відбору на посади до ДМС, переатестація та перевірка доброчесності митників забезпечить формування нової митниці професійними і неупередженими кадрами;
- запровадження кримінальної відповідальності за контрабанду товарів сприятиме зменшенню кількості порушень митних правил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко В.В. Еволюція розвитку та сутність економічної безпеки держави. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 4. Т. 1. С. 162–167.

2. Бондаренко Є. П. Пріоритетні напрямки розвитку митної політики та митного контролю [Текст] / Євген Петрович Бондаренко, Тетяна Михайлівна Григус // Актуальні питання фінансової теорії та практики : зб. Матеріалів Дев'ятої заочно-дистанц. Наук. Конф. Студ. І молод. Вчених [Тернопіль, 15 квіт. 2022 р.] / гол. Редкол. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ЗУНУ, 2022. – Ч. 2. – С. 13-15.

3. Бухарєва Ю. В. Зарубіжний досвід протидії порушенням митних правил. Форум права. 2024. № 78 (1). С. 32-39. URL: http://forumprava.pp.ua/files/032-039-2024-1-FP-Bukhareva_5.pdf

4. Бухарєва Ю. В., Поняття та зміст протидії порушенням митних правил Державною митною службою України. Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики. Харків, 2022. – С. 149–150. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_202220930/article/view/bukharieva/pdf

5. Від початку року митники зупинили майже 1000 спроб переправлення наркотиків через кордон. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/vid-pochatku-roku-mitniki-zupinili-maizhe-1000-sprob-perepravlennia-narkotikiv-cherez-kordon-1906

6. Войцещук А. Д. Митний простір України: глобальні виклики та ризики: монографія.Тернопіль, ТНЕУ. 2018. 438 с.

7. Волошин В.І. Боротьба з контрабандою на прикордонних територіях як інструмент зміцнення економічної безпеки держави. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 4. С. 56 – 63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2014_4_8.

8. Герчаківська О. Я. Протидія митним правопорушенням у міжнародному та українському нормативно-правовому полі / О. Я. Герчаківська

// Аналітично-порівняльне правознавство / голов. Ред.: Ю. М. Бисага; ДВНЗ «УжНУ» – Ужгород, 2022. – №1. – С. 141-146. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/258837/255600.

9. Голинський Ю. О., Гриник І. Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. Молодий вчений. 2019. № 10 (74). С. 646-650.

10. Гольча І. І. Причини митних злочинів та їх основні види. URL: https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/46-shistnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/318-prichini-mitnikh-zlochiniv-ta-jikh-osnovni-vidi.

11. Грищук В. Л. Актуальна проблематика щодо кримінальної відповідальності за порушення митних правил як загрози митній безпеці держави. Митна безпека: науковий журнал. 2021. Випуск 5. С. 74-81.

12. Гуцул І.А. Імплементація досвіду зарубіжних країн в українську практику митного контролю. Економіка і суспільство. 2021. Вип. 28. URL:https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/533/511.

13. Демчук М. В. Митні правопорушення: запобігання та протидія в контексті зарубіжного досвіду. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 30 (69) № 4. 2019. С. 160-165.

14. Денисов О.Є. Сутність поняття економічної безпеки та її вплив на розвиток державності. Економіка та держава. 2016. № 7. С. 51-57.

15. Державна митна служба: діяльність, структура та завдання. URL: https://iaa.org.ua/articles/state-customs-service-activities-structure-and-tasks/

16. Дзямко М. Теоретичні засади запобігання та протидії митним правопорушенням. Збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформація національної моделі фінансовокредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти» 24 листопада 2021 р. Ужгород, 189 с., С. 159–160. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/54740/1/V.pdf#page=160.

17. Допілка В.О., Павловська І.Б. Теоретико-правові засади відповідальності за порушення митних правил. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. № 67. С. 190–194.

18. Доходи держбюджету України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022/

19. Економіка України у 2023 році: головне. URL: https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/.

20. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / Живко З.Б., Черевко О.В., Копитко М.І., Зачосова Н.В., Живко М.О., Середа В.В., Занора В.О., Бієвець А.В.; за ред. Живко З.Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.

21. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. / за ред. Д-ра екон. Наук, проф. Л. С. Шевченко. — Х.: Право, 2009. — 312 с.

22. Експорт втрачає позиції, імпорт набирає обертів: що відбувається із зовнішньою торгівлею України. URL: https://dia.dp.gov.ua/eksport-vtrachaye-pozici%D1%97-import-nabiraye-obertiv-shho-vidbuvayetsya-iz-zovnishnoyu-torgivleyu-ukra%D1%97ni/#:~:text.

23. Єніна А. Митне регламентування порушень митних правил та відповідальності за їх порушення. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2020. Випуск 1. С. 19-28. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42093/1/%D0%84%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf.

24. За десять місяців 2024 року митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на 17,3 млрд грн. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-desiat-misiatsiv-2024-roku-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-173-mlrd-grn-1848.

25. Закорко К. К. Впровадження зарубіжного досвіду в українську практику митного контролю. Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України: Збірник тез доповідей та матеріалів учасників круглого столу

студентського Науково-практичного гуртка митної справи кафедри фінансового менеджменту. – 8 грудня 2021 р. – Львів: ФУФБ, 2021. – 59 с.

26. Замасло О., Підхомний О., Петик М. Ідентифікація загроз митній безпеці держави. Світ фінансів. 2019. № 4 (61). С. 37–52.

27. Звіт про виконання державного бюджету України за 2020 рік. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/32020_19_03_2021.pdf.

28. Золотніков О. С. Взаємодія митних та правоохоронних органів в процесі здійснення митного контролю. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. – № 3. С. 488-491. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/120.pdf.

29. Зоотенко О.О. Класифікація порушень митних правил. Критерії розмежування «триваючих» та «разових» ПМП URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/83d191c4-0cf9-4dcc-847f-92a679ee2a59/content

30. Зорик А. Яких результатів вдалося досягти завдяки українському морському коридору за рік. URL: https://24tv.ua/economy/ukrayinskiy-koridor-yak-vin-funktsionuye-zaraz-ekonomika_n2620153.

31. Івашова Л.М., Єдинак Т.С., Єдинак В.Ю. Основи митного пост-аудиту : навч. посібник. Дніпропетровськ : АМСУ, 2011. 200 с.

32. Івашова Л. М., Кийда Л. І. Діджиталізація митних процедур: сучасний стан та перспективи розвитку митної справи. Публічне управління та митне адміністрування. 2019. № 3 (22). С. 218-230.

33. Квеліашвілі І. Гармонізація національної митної політики з міжнародними нормами і стандартами в митній сфері // Державне управління та місцеве самовря- дування. 2016. Вип. 1. С. 74–80.

34. Конвеція про процедуру спільного транзиту. Закон № 2555-IX від 30.08.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text

35. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 17.09.2024).

36. Концептуалізація оцінювання митних процедур в умовах активізації зовнішньоекономічної діяльності: монографія; за заг. Ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2015. 196 с.

37. Копцева Л. О. Вплив міжнародних правил на законодавство України щодо митного аудиту. Митна справа. 2021. – №4 (70). – С. 62-71.

38. Корж І. Безпека: медотологічні підходи до поняття. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2019.– № 8. – С. 68-72.

39. Корнійчук Н.І. Проблеми та напрями вдосконалення митного контролю і митного аудиту. Економіка та митно-правові відносини. 2019. Вип. 9-10. С. 64–70.

40. Крисоватий А.І. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні : монографія. Тернопіль, 2020. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41192/1/моногр.%20ост.%20%281%29.pdf.

41. Кузніченко О. В., Данилова О. І. Митні правопорушення: дефініції, урегулювання, запобігання та протидії в аспекті міжнародного співробітництва. Прикарпатський юридичний вісник. 2023. Випуск 4 (51). С. 62-65. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v4_2023/11.pdf.

42. Лазебник Л. Л., Гунько К. І. Інтеграція тестування посадових осіб митних органів в організаційні процеси забезпечення кадрової безпеки митниці. Митна безпека: науковий журнал. 2021. Випуск 5. С. 52-57.

43. Левко М. М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. Науковий вісник НЛТу України. 2016. Вип. 26.2. С. 95–103. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/sistemniy-pidhid-do-viznachennya-roli-ta-mistsya-mitnoyi-bezpeki-u-zabezpechenni-ekonomichnoyi-bezpeki-derzhavi.pdf.

44. Лист Міністерства юстиції України від 01.12.2003р. № 22-34-1465. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1465323-03#Text.

45. Максименко С.О. Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за контрабанду товарів. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 4. С. 538-540. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2024/130.pdf

46. Маслова А. Б. Зарубіжний досвід правового регулювання та організації оцінювання діяльності митних органів. Право та державне управління. 2019 р. № 2 (35) том 2. С. 287-294. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/43.pdf

47. Митна енциклопедія : у двох томах. Т. 2 / за ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2019. 536 с.

48. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: htth:www.rada. gov.ua.

49. Міжнародна конвенція про взаємну адміні-стративну допомогу у відверненні, розсліду-ванні та припиненні порушень митного за-конодавства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text (дата звернення: 03.11.2024).

50. Молдован Е.С., Жданова В.П. Зарубіжний досвід оперативно-розшукової діяльності митних органів: уроки для України. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 315-319. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/78.pdf

51. Музика-Стефанчук О. А., Максименко В. М. Митні правила та митні формальності крізь призму об’єктів митних правовідносин. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 1. С. 704-707.

52. Науково-практичний коментар до Митного кодексу України : у 3 т. / П. В. Пашко, В. Ю. Хомутиннік, Т. І. Єфименко та ін. – К. : ДННУ “Акад. Фін. Управ ління”, 2012. Т. 1. – 428 с.

53. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

54. Новосьолова О.С. Система митного контролю в Україні: сучасний стан та орієнтири вдосконалення. Херсонський національний технічний університет. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/140.pdf.

55. Офіційний сайт Держмитслужби. URL: https://customs.gov.ua/rezhim-spilnogo-tranzitu-ncts#nav_tabs_content_1688385795507_3

56. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/customs-policy

57. Пашко П.В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) : [монографія] / П.В. Пашко. – Одесса : ПЛАСКЕ, 2009. – 628 с.

58. «Перестановка ліжок» на митниці: чого чекати від чергової реформи, та хто наживається на популярних схемах контрабанди. URL: https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-12-02/5888115-perestanovka-lizhok-na-mitnitsi-chogo-chekati-vid-chergovoi-reformi-ta-khto-nazhivaetsya-na-populyarnikh-skhemakh-kontrabandi

59. Петрова І. Митна служба Німеччини в інтегрованій системі митних служб європейськогосоюзу. Підприємництво, господарство і право. 2019. No 1. С. 121–126.

60. Полянська Є. А. Генезис правового регулювання адміністративно-правових засад протидії митним правопорушенням. Young Scientist. № 3 (115). 2023. С. 95-100.

61. Попередній звіт з оцінки криміналізації перемитництва в Україні з погляду законодавства ЄС. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2024/11/POPEREDNIJ-ZVIT-final.pdf.

62. Порушення митних правил та відповідальність за них. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php85.

63. Пост-митний контроль та документальні перевірки – ефективні форми контролю за достовірністю і повнотою сплати митних платежів. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/post-mitnii-kontrol-ta-dokumentalni-perevirki-efektivni-formi-kontroliu-za-dostovirnistiu-i-povnotoiu-splati-mitnikh-platezhiv-1896

64. Правдивець О. М. Економічна безпека, як найвища функція держави. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. No2(66). С. 40-43.

http://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/502/532.

65. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів. Закон України від 09.12.2023 р. № 9 грудня 2023 року № 3513-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#Text (дата звернення: 29.11.2024).

66. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12.10.2013 No 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text (дата звернення 19.11.2024).

67. Рамкові стандарти із забезпечення безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі Всесвітньої митної організації. URL: http://zakon2.rada.gov.ua

68. Ринок 30 років працював у тіні: Гетманцев пояснив, як можна побороти контрабанду горілки та цигарок в Україні. URL: https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/analytics-and-forecasts/rinok-30-rokiv-pratsyuvav-u-tini-getmantsev-poyasniv-yak-mozhna-poboroti-kontrabandu-gorilki-ta-tsigarok-v-ukraini.htm

69. Романенко І. М. Види профілактики порушень митних правил. URL: http://www.pravoznavec.com.

70. Сорока Д.М. Контрабанда товарів: теоретико-правова характеристика та способи протидії. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream.

71. Статистичний збірник Міністерства фінансів «Бюджет України – 2021». URL: https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik.

72. Степаненко С.В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. Актуальні проблеми політики. 2023. Вип. 71. 49-54.

73. Тертична А. С., Найденко О. Є. Роль митних органів у забезпеченні митної безпеки. Економіка і суспільство. 2023. Вип. 48. URL:

https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/c66c752b-dcd0-40d3-9f6a-317826689c49/content.

74. Тильчик В. В., Тарасенко Р. І. Протидія правопорушенням під час застосування податкового та митного законодавства: окремі проблеми формування поняття. Правова просвіта. 2017. № 12. 96 с.

75. Тимошенко А. В. Протидія контрабандним явищам в Україні: перспективи мінімізації. Вчені записки Університету «КРОК». 2021. С. 209–218.

76. Товарообіг України за 11 місяців 2024 року склав $101,9 млрд. URL: https://delo.ua/economy/tovaroobig-ukrayini-za-11-misyaciv-2024-roku-sklav-1019-mlrd-439256/.

77. У 2023 році до загального фонду держбюджету надійшло 1,66 трильйона. URL: https://minfin.com.ua/ua/2023/12/30/118776502\.

78. Фрадинський О. А. Митні делікти у сфері міжнародних поштових та експрес-відправлень: сутність, формування і класифікація. Митна безпека: науковий журнал. 2020. Випуск 4. С. 141-151. URL : https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/85f09d9e-d5bc-4643-bc69-4178da2f9078/content

79. Хомутянський В.В. Адміністративно-правова протидія порушенням митних правил: автореф. Дис.… канд. Юрид. Наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 26 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/aref/07_2021/khomutianskyi_avtoreferat.pdf.

80. Через Український морський коридор у 2024 році експортовано 73,4 млн тонн вантажів. URL : https://minprom.ua/news/319139.html.

81. Черкаський Р. А. Досвід Німеччини у сфері запобігання та протидії злочинності митними органами. Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє. Харків, 2021. С. 346-348. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20211210/article/view/cherkasskyi/pdf.

82. Що таке правила та як вони виникають? URL: https://reporter.zp.ua/shho-take-pravyla-ta-yak-vony-vynykayut.html.

83. Юрій Драганчук: Ефективна митна система є однією з головних складових фінансової стійкості України та безпеки кордону в умовах війни й

післявоєнного відновлення. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/yurii-drahanchuk-efektyvna-mytna-systema-ie-odniieiu-z-holovnykh-skladovykh-finansovoi-stiikosti-ukrainy-ta-bezpeky-kordonu-v-umovakh-viiny-i-pisliavoiennoho-vidnovlennia

84. Як діє Процедура спільного транзиту? URL: https://www.cci.zp.ua/yak-diye-proczedura-spilnogo-tranzytu/.

85. Die Kriminalpolizei des Zolls / Gewerkschaft der Polizei. Bezirksgruppe Zoll - BezirkBundespolizei URL: https://www.gdp.de/gdp/gdpbupo.nsf/id/DG_13_BZGZoll_Zollfahndun

86. International Convention on the simplification and harmonization of Customs procedures (as amended) (done at Kyoto on 18 May 1973, amended on 26 June 1999). URL: http://www.wcoomd.org/Kyoto New/Conent/content.html.

87. Pasternak-Malicka M. Rola Kodeksu karnego skarbowego i kontroli administracji skarbowej w walce z szarą strefą w funkcjonowaniu przedsiębiorstw. Finanse, rynki finansowe ubezpieczenia: Zeszyty naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. 2022. № 52 (708). Pp. 77.

88. The World Bank (2013) Reform by numbers: measurement applied to customs and tax administrations in developing countries; edited by Thomas Cantens, Robert Ireland, Gaël Raballand. Washington DC. 174 p. URL: https://documents.worldbank.org/ en/publication/documents-reports/documentdetail/431821468157506082/reformby-numbers-measurement-applied-tocustoms-and-tax-administrations-indeveloping-countries.

Додаток А

Класифікація порушень митних правил відповідно до окремих критеріїв

№ з/п	Назва критерію	Види порушень
1.	За об’єктом посягання	– порушення, що посягають на установлений порядок переміщення товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України (ст. 473, 477, 482, 483); – порушення, що посягають на установлений порядок здійснення митного контролю й оформлення (ст. 471, 474, 475, 470, 472); – порушення, що посягають на установлений порядок здійснення операцій із товарами, що перебувають під митним контролем (ст. 469, 477, 480); – порушення, що посягають на установлений порядок оподаткування й надання митних пільг (ст. 481, 484, 485).
2.	В залежності від форми учинення протиправного діяння	– правопорушення, які вчиняються шляхом здійснення дій (ст. 468, 485, 474, 482, 478, 483); – правопорушення, які вчиняються шляхом утримання від виконання тих або інших дій (ст. 470, 472, 475)
3.	В залежності від суб’єктів учинення порушень митних правил	– порушення, суб’єктами котрих можуть бути будь-які фізичні особи, які на момент учинення ПМП досягли 16 – річного віку (ст. 471, 473); – порушення, суб’єктами котрих можуть бути тільки посадові особи підприємств та організацій (ст. 475, 478)
4.	За характером шкідливих наслідків вчиненого діяння	– порушення, наслідки котрих мають матеріальний характер (ст. 472,481, 482,483, 484, 485); – порушення, наслідки яких несуть нематеріальний характер (ст. 468, 470).
5.	В залежності від тривалості протиправної поведінки (дій чи бездіяльності) у часі	– триваючі порушення митних правил (ст. 469, 477-485); – не триваючі (разові) порушення митних правил (ст. 468, 471-476)

Джерело [48], [29, с. 467].

Додаток Б

Адміністративні стягнення за порушення митних правил

№ з/п	Вид стягнення	Характеристика
1.	попередження	офіційне попередження правопорушника відносно недопустимості таких діянь у майбутньому. Воно виноситься у формі постанови про накладення адміністративного стягнення
2.	штраф	полягає в покладенні на особу, котра притягується до адміністративної відповідальності за це правопорушення, обов'язку сплатити до державного бюджету грошові кошти в сумі, що визначається цим Кодексом, у залежності від виду й характеру вчиненого правопорушення
3.	конфіскація транспортних засобів комерційного призначення товарів; безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів, транспортних засобів з спеціально виготовленими сховищами (тайниками), які використовувалися для приховування товарів; безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю (крім транспортних засобів комерційного призначення, що використовуються виключно для перевезення пасажирів та товарів через митний кордон України за визначеними маршрутами й рейсами, що здійснюються відповідно до розкладу руху на основі міжнародних договорів, що укладені відповідно до закону), а також транспортних засобів, які використовувалися для переміщення товарів; безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України не за місцем розташування митного органу	полягає в примусовому вилученні транспортних засобів та товарів і безоплатній передачі їх у власність держави. При цьому несамохідні та моторні транспортні засоби, що буксируються ними, розглядаються як самостійні об'єкти конфіскації.

Джерело [48].

Додаток В

Структура Держмитслужби

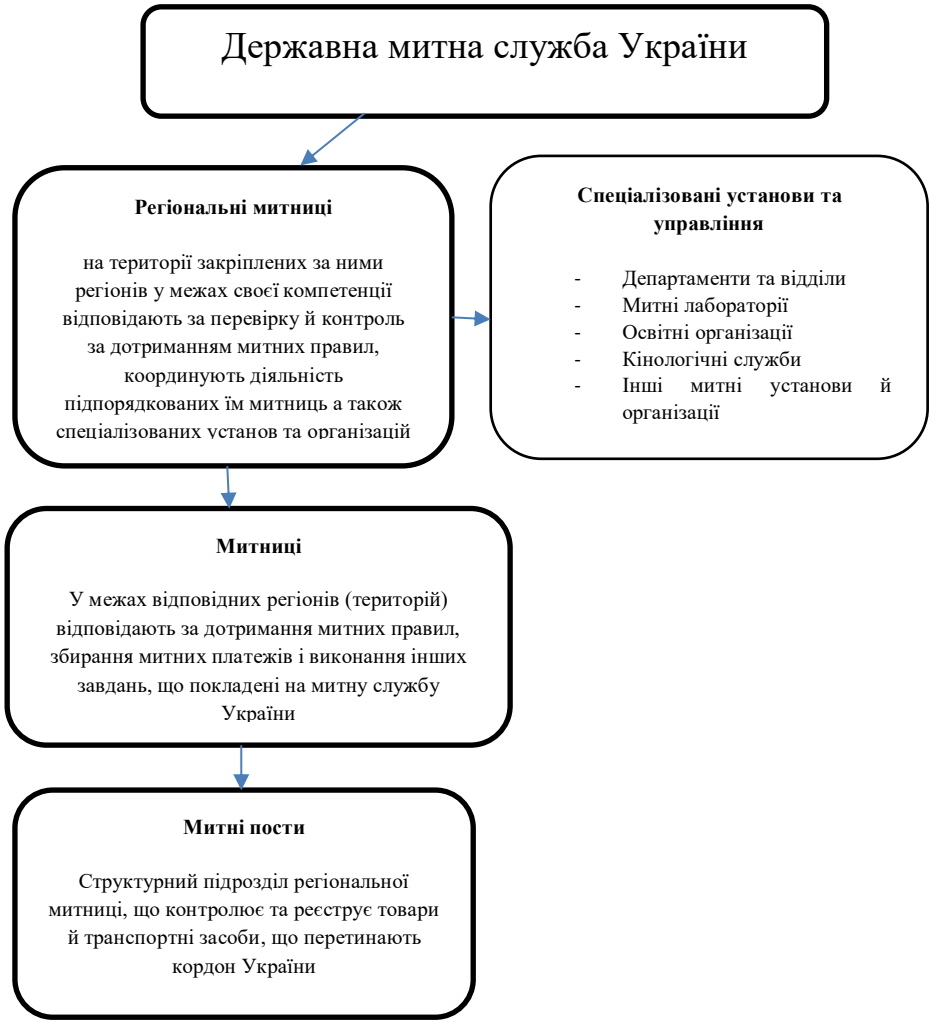

Додаток Г

Види незаконних митних оборудок

№ з/п	Назва митних порушень	Характеристика
1.	«викривлене декларування» (переміщення із приховуванням від митного контролю)	Схема передбачає маніпуляції із дозвільними й супровідними документами на товар через навмисне заниження показників: митної вартості, кількості, ваги, а також підміни характеристик та якості товару, підміни кодів або підкатегорії товару тощо. У підсумку імпортер має можливість суттєво зменшити належні до сплати митні платежі. За висновком аналітиків така схема неможлива без залучення до них корумпованих працівників митних органів.
2.	переміщення поза митним контролем (або «чорна контрабанда»)	До «чорних контрабандистів» експерти відносять тих, хто перетинає кордон поза пунктами пропуску та тих, кого митники пропускають через конкретні пункти за хабар, без перевірок.
3.	зловживання пільгами, наданими як міжнародними договорами, так і вітчизняним законодавством.	Маскування великих промислових партій товарів під особистий імпорт («піджаки») або кур'єрські відправлення, перевезення в дипломатичному багажі («дипломати»), схеми ввозу по дьюті-фрі чи під виглядом індивідуальних поштових відправлень («пошта») тощо. Участь митників у цих схемах працівників митниці передовсім зводиться до того, щоб їх «не бачити».
4.	«перерваний імпорт»	коли товар ввозиться для продажу за режимами, що не передбачають митних платежів, але надалі «зникає», чи оформлюється його фіктивне вивезення. Схема має кілька різновидів, серед яких тимчасове ввезення або вивезення, транзит, митний склад, перероблення на митній території або за межами митної території тощо. Ці схеми дуже важко відстежувати, так як при переміщенні через митний контроль документами у таких партій товару часто у повному порядку, а «чудеса» починаються вже після потрапляння на територію України.

Джерело [58].

Додаток Д

Перелік показників оцінювання ефективності діяльності митних органів Франції в розрізі цілей

№ з/п	Основне завдання	Ціль	Показники ефективності
1.	Соціально-економічна ефективність (з точки зору суспільства)	Підвищити ефективність боротьби з контрабандою	1. Кількість спірних вимог щодо високої вартості 2. Кількість випадків вилучення тютюну та тютюнових виробів. 3. Кількість випадків вилучення наркотичних засобів. 4. Кількість розслідувань щодо незаконного перевезення тютюнових виробів. 5. Кількість вилучених контрафактних товарів.
2.	Якість митних послуг (з точки зору користувачів)	Підвищити швидкість здійснення митного оформлення	6. Час проходження товарів у митниці. 7. Загальний індекс безпаперового документообігу
3.	Ефективність управління (з точки зору платників податків)	Збільшити присутність співробітників на робочих місцях	8. Коефіцієнт використання груп митного оформлення та контролю.
		Спрямовувати заходи митного контролю на основі оцінювання ризику більш ефективно	9. Обсяг самостійно визначених митним органом зобов'язань зі сплати митних платежів. 10. Кількість значних неузгоджених зобов'язань на 10 000 перевірених декларацій
		Контроль митних витрат на управління	11. Співвідношення вартості заходів митного оформлення та контролю до доходів від сплати митних платежів

Додаток Е

Досвід зарубіжних країн у протидії порушень митних правил

№ з/п	Країна	Ключові елементи системи запобігання митним правопорушенням
1.	США	Систематичний аналіз та оновлення знань, використання інноваційних технологій, активна співпраця із митними службами та підтримка юридичних експертів. Використання технології блокчейн задля створення децентралізованих систем відстеження і підтвердження митних операцій.
2.	Польща	Розвиток та упровадженню автоматизованих систем обробки інформації, які спрощують та прискорюють митні процедури. Вагомим елементом є постійне навчання митників та інших працівників, що відповідають за митний контроль, для забезпечення високого рівня їх професійної підготовки та компетентності
3.	Велика Британія	Митний контроль, визначення митних правил і обов'язків, регулювання тарифів й мит, запровадження електронних систем митного декларування. Проведення митних перевірок і аудитів, які можуть бути проведені як планові, так і випадкові, в залежності від рівня ризику, пов'язаного із певними товарами або суб'єктами. Активна роль міжнародних партнерів та співпраця з іншими країнами.
4.	Європейський Союз	Запровадження системи взаємного визнання стандартів, уніфікації процедур й обов'язковому дотриманню правил
5.	Франція	Впровадження системи оцінювання діяльності Митної служби.
6.	ФРН	На додаток до митного контролю проводяться великі кримінально-процесуальні розслідування (елементами яких можуть бути арешти, обшуки, допити, вилучення таоцінка доказів, спостереження використання слідчих під прикриттям, моніторинг телекомунікацій та інш.). Останнім часом важливого значення набуває боротьба із нелегальною трудовою діяльністю, дії мобільних митних груп із виявлення такої роботи, а також вияв фальсифікованих товарів під час спроби ввезення на територію ЄС

Джерело [3, с.35-37], [87, с.29], [85], [59, с. 123].

Додаток Ж

Особливості реалізації митними органами зарубіжних країн оперативно-розшукових повноважень

№ з/п	Країна	Особливості
1.	ФРН	- створення окремої структурної одиниці митних органів, уповноваженої на здійснення оперативно-розшукової діяльності; - чітка законодавча регламентація завдань та повноважень спеціальних митних органів; - повноцінний спектр оперативно-розшукових повноважень
2.	Польща	-інтегрованість (у «комплекті» з іншими повноваженнями) та сепаратність (окремим блоком спеціальними «цільовими» структурними підрозділами); - цілковита кореляція із правовими нормами ЄС; - охоплення усієї митної логістики
3.	США	-здійснення як одноосібно, так і у міжвідомчій та міжнародній співпраці; - виокремлення підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність; - охоплення широкого спектра легальних оперативно-розшукових дій
4.	Канада	- дозволяє уникнути необхідності долати бюрократичні бар'єри у процесі міжвідомчої співпраці, а отже – суттєво спрощує її процесуальну складову частину; - у рази підвищує ефективність превентивних та захисних заходів на кордоні, оскільки перебування в межах та юрисдикції одного державного органу дає можливість Митній службі Канади й Прикордонній службі Канади об'єднувати у разі необхідності потрібні ресурси чи оптимізувати їхнє використання; - полегшує роботу із інформаційними потоками

Джерело [50, с. 318-319].